

KAIS. KON. HOF-

BIBLIOTHEK

55.703-B

Alt-

55703-B.

**MAGYAR
KÖLTÉSNET.**

TANITVÁNYI SZÁMÁRA

ÍRTA

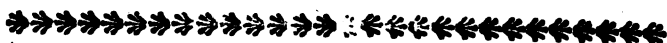
HOMOKAY PÁL,
A' LOSONCZI REF. LYCEUMBAN ÉKESSZÓLLÁS
PROFESSORA.

PESTEN, 1837.
TRATTNER - KÁROLYI NYOMTATÁSA.

Nehéz az út, de célja visz
'S nehéz pályán szép küzdeni.

Bajza.

ELSŐ RESZ.

S Z Ó T A G M É R T É K.

I.

Rövid és hosszú szótagok általjában.

Minden hangot úgy ejts, a' mint természetete tartja :
A' rövidet szaporán, a' hosszút késedelemmel. —

Ha a' hang tetején vagy pont, vagy semmi sem állna :
Akkoron az rövid, így: *te, ki, és külön és haza és kor.*
Illy röviden ejtett hang szótagot is rövidet szül. —

Hosszú minden hang, ha vonal járul tetejébe,
Mint: *kétség, szív, tör, vár, pór, kéz, bú* egyebekkel.
A' hang, hogyha rövid, hosszúvá válik azonnal
A' mikor a' szóban, vagy szón kül *hangnövet* (a) éri
Mint: *segyvert forgat diadalmas Hunnia' népe.* —

Gy, ly, ny, ty, sz, cz, cx, zs egy betű lévén,
Egy szóban nem hangnövet, így: *becses a' nagyészű bölcs.*
'S- be vonult és sem tesz hangnövetét, ha előtte
Állana olyan szó, mellynek végtagja rövid hang,
Mint: *nyila 's tegze 's paizsza 's gerefyje leventa Zuarnak*
Költészink műiben gyakor ellenzóleg is áll, mint:
Ám de jön a' honfi 's buzgó hálára fakadva. (*Bajza*)
H, betű és lehelet: hosszú 's rövid hangod előtte (b).

(a) Positio, hol kettő a' hangra következő betű; hang és hangzó alatt vocalis-t értünk.

(b) Hév vala, 's kebled mint szirti lakásod hideg (*Költsey*).

II. Közös szótagok.

A' hosszú hangot röviden is mondhatod olykor,
 Melly hangejtésedre' közös szótagra tevék szert,
 Mint: *búza*, *búza*; *bűnös*, *bűnös*; *mai*, *mái*; *ohajt*; *hagy*;
Ismerem, *ismérem*; *tésem*, *teszem* és *hívom*; *iv*; *iv* (c).
 Főneved hogyha rövid véghangzójú, lehet olyan
 Ejtegetetten is, vagy Utoljáróval is írva:
 Elmehez és kezenek, 's javánál vedd példaül erre;
 Szabd ide a' többet, melly természetre hasonló. —
 A' hosszú hangot röviden nem mondhatod akkor,
 Hogyha szavadnak más értelmet ad a' rövidítés:
 Más *kár*, más *kar*; más *por*, más *pór*; és *örül*, *örül*;
Már, *mar*, *örök*, 's *örök*, *haj*, *háj*; *egészséges* és *egész* is;
 És *vér*, *ver*; *mérés*, de *merész* is egyéb hasonlókkal.
 Néma betűt ha folyó váltand fel néha szavadban:
 Úgy az előtteni hang közösök rendükbe megy által (d).

III. Kétes szótagok.

Kétes azon szótag, mellynek mértéke külön táj,
 Népei' ajkaikról hangzik széltebe' különzón.
 Erre tekintőleg közlöm költészi tanácsul:
 Hogyha Igédnek törzsöke *it* 's *él*, húzd meg azonnal,
 Mint: *elalél*, *szépít*, *hódít*, és származatait is,
 Így *szépíteni* és *rendíteni* több feleikkel.
 Túl a' Dunán *hevit*, *indít*, *ujt* sebes ajka hazánknek;
 'S mondja Gömör 's Cserhát: *beszel* és *cserel* és *alel* és *lél* (e).
 Húzd meg aligmultját 's multját Igéd idejének,
 Mint: *szeretél*, *láltál*; de *szerettel* 's *láltal* is ittott.
Ná, *né* is hosszú, ha határozott, mint: *befogadná*;
Nám, *ném* is nézném, *átadnám* 's több ide illő. —
Ód, *ód*, *ül*, és *ül* hosszú eredetre mutatnak

(c) Mert nem három nap, de megül örökévre falánál. (Czuczor.)

(d) Szólj, ki vezette karod 's ki sugallta kebledbe, hogy ezt merd? (Kazinczy).

Es ezer átkot zúg, ropogással rajta *tipródik*. (Horvát Endre)
Kardjainak fennnyen hangzik csengése 's erősen (Vörösmarty).

(e) Édes örömhangan; 's *regelek* tündéri regéket (Czuczor).

Pél^{da}: *csalódik, adódik, avúl, szépül, megátódóm*
Pest-Megye ár^uul, ör^ul, vid^ul, hev^ul írva 's beszélve
Bul, b^ul is erre ügyel náluk, *bol, b^ul* rokonokkal.
 Hogyha közép ige^szótag *od, öd, mondjad* rövidülten.
 Mint *bosszankodom és böködöm, vagy büszködik, és több.* —
 Végre *asz, esz* rövid Igé^sben, mint ime: *lesz állasz;*
 Néhol hosszítják. *Vessz* hosszú, hogyha parancsolsz.

IV. Vég^szótagok.

An, en, in, on, ön hosszú vég^szótagot adnak,
 A' mikö^ren Mellekszóként jön^ek soraidba,
 Vagy ha Utoljáró^kul adandó Főneveidhez,
 Mint: bátran, épen, elein, örö^mön, adományon.
 Verslábadtól függ venned rövidítve is olykor,
 Mint: karon, édesen, álmain, odvasan, örvö^kön, áron,
 Mind rövid illy végű Fő- 's Melléknév az Igével,
 Mint: ten, idomtalan, étlen, örülj^{ön}, elállj^{ön}, ítélj^{en};
 Tedd még illyen, emillyen is, olyan, amollyan is e'hez.
 Ir, hív, sír, szív hosszú mindig, mint Igetör^ssök,
 Mondd: irok és hívöm és szivod és sira hajtogatottan.
 Ir, hív, sír, szív, mint Főnév versedbe' közös lesz.
 Í betű végtagot is meghúzá néha Kazinczy (f),
 Ű, Ű, végezetűk hosszú véghangokat adnak,
 Mint: kozorú, nyomorú, keserű, könnyű, sok egyébbel.
 Túl a' Dunán sebesek, mert háborunak, korunak, majd
 Hőskarunak, majd jószivűnek, majd könnyűnek írják.

V. Egytagú^k.

A' Nemszócskát, 's e' Név^mássát hosszúnak írhatd,
 Mert rövidítve kirí versed' szebb' hangzata közzül
 H-nak előtte is: ámbár költészink rövidítik. (g)
 Egy rövid és hosszú, mint szükség hozza magával.
 E kérdést rövidítsd 's húzd meg, mint engedi versed. —
 Ne, se tiltólag hosszabb természetű, mint ne
 Kérdőleg, 's nem, sem tagadólag, versi beszédben.

(f) 'S attyának *vész* 's osztja parancsolatit (Kazinczy).

(g) Ám de ne sírj! A' tavasz megjön, meg ezernyi virága (Bajza).

Ha, de, mi, ti, te, ki közösök törvényihez illők. (h)
*Ah, oh, sóhaj*tást és *ó* Melléknevet is húzd,
 Bátor példa után sóhajtni lehet röviden is. (i)
Igy és úgy hosszú 's ritkán áll kétes alakban.

VI. Mértéki szükség.

Hogyha csupán rövid a' hang három- 's négytagu szódban,
 Mérték kedvéért megnyujthatsz egyet azokból,
 Mint itt: *fejedelem*, vagy *veszedelem*, vagy *ijedelem*, vagy
Segedelem, *tilalom* és *hatalom*, *enyeleg* és több. (k)
 Hosszú hang tetejéről elűttetik a' vonal olykor:
Emlekezet 's *csaladot* rövidítened engedi szükség. (l)
 'S a' röviden hangzó végtagnak utáná ha illik
 Két vagy több rövides tagu szó: költészi hatalmad
 Hosszu erőt adhat, mérték mia, egynek azokból. — (m)
 Hangzódat, ha lehet, mérték kedvére cseréld föl:
 Fekete helyt feketűt, mindég helyt mindiget írhat. — (n)

VII. Toldás, csonkítás, egybevonás.

Told szavat a' költész, csonkít és egybevon, a' mint
 Versfolyamatja kívája; 's ez a' költészi szabadság.
 Mondja *talán* helyt *tán*, könny helyt *könnyű*, és *kedű* kedv helyt,
 És *habozó* habzó, *zörögő* zörgő, kívül és *kül*,

-
- (h) *Ti* pedig állapotott honnombeli régi vitézek. (*Vörösmarty*).
Ha Huba veszni talált 's a' t. (*Vörösmarty*).
 (i) Folyj el, o folyj, patak, és kit partod bokra lehullat.
 (k) Szép kebelén *viseli* 's üstöke fűrtjeiben. (*Kazinczy*).
 És melly szent megadás 's gyermeki *bízodalom*. (*Kazinczy*).
Fejedelem, 's ti derék buzogányos szittya leventák. (*Vörösmarty*).
 (l) Lásd, hogy az *emlekező* 's a' t. (*Vörösmarty*).
 (m) Kit hogy halla *emex* az eső sziklának előle (*Vörösmarty*).
 'S bátor emelt *fejeik* iszonyún Alpárra hajoltak (*Vörösmarty*).
 (n) Táratalan a' *feketű* földben nyugodandol ezentul (*Vörösmarty*).
 Ó sem *szándokomat*. De mivel te vagy annya, közölni.
 (Horvát E.)
 Kincseidet hordják nőmnek *jéggyajándoki* fejben (*Czuczor*).

*Rajt és rajta, midőn miüdön és esküve eskve,
Fejdelem és fejedelem, seregek seregek helyt; vedd ide illő, (v)
Irgalmasb, fényesb, kényesb, sabb sebb helyeikbe. —
Ban, ben csonkító vonal által adand ba' be' hangot,
Mint: áltába, remeg 's féltébe' haboz, ki hibázott.*

*Ai, oi, ui, ei, öi, üi, mint egymásba simulók
Egybevonathatnak, hosszú szótagba menendők:
Kinait és kináit, saruit te saruira tehetd át;
Nem vétsz, hogyha keservei helyt téssz váltva keservéit.
Vedd ide mind azokat, mellyek többesbe' ragos szók. (p)*

VIII. Hangenyészet.

Nem vágott szomszéd hang szomszéd hangba Magyaránál
Sem ben a' szóban, sem hangos kezdetű 's végűn,
'S így nem enyészett bé egymásba 'korunknak előtte;
Elhetsz nyelveddel most változatosb alakokban
Vissza nem élve velük 's szükségétől kérve tanácsot,
'S kérve Kazinczyntól 's avatottjaitól Helikonnak! — (q)

(o) Hol most a' diadalm, seregednek mellyet ígértél? (Horvát E.)

Úzik, ölé nyilat és kópját lödöznek utána (Vörösmarty).
Kit szívvel hadat űző seregek imádtak. (Vörösmarty).
Őt a' gondolatok most is virrasztani parancsolk (Czuczor).
Így dallottam az ifjúság szép 's hirtelen illő
Napjait — (Vörösmarty).

De csellel Bődölény hadainknak 's nemzete csufja
Elvé, 's néped közt — — (Czuczor).
Harczolnunk, hogy tízzeresen vennie halálát (Horvát E.)
Orv nemzet küldötte követ menj 's mondsza Betondnak.
(Czuczor).

(p) 'S nem maradott egyebünk lemenő napjainkra panasznál.
(Vörösmarty).

(q) Szolli ide jár, szedi kincseinket, 's koszorúba kötözvén.
(Kazinczy).

E' liget árnyai közt ége a' szép Náia Apollért (Kazinczy).
Haldoklott, ah, lábai előtt a' mennyei gyermek (Kölctey).
Rózsa valék olly szép, mint maga az ifju tavasz (Bajza).

Ismeretesb mértékes Versek' és Verskötelek' Vázolataik.

A.) VERSEKÉ.

I.

J a m b u s o k.

1.) Négyesek: $\begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - \text{u} \text{u} \\ \text{u} \text{u} - \end{array} \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} \text{u} \\ - - \\ - - \end{array} \right|$

2.) Csonka négyesek: $\begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - \text{u} \text{u} \\ \text{u} \text{u} - \end{array} \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} \\ - - \\ - - \end{array} \right|$

3.) Hatosok: $\begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - \text{u} \text{u} \\ \text{u} \text{u} - \end{array} \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} \text{u} \\ - - \\ - - \end{array} \right|$

4.) Csonka hatosok: $\begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - \text{u} \text{u} \\ \text{u} \text{u} - \end{array} \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} - \\ - - \\ - - \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{u} \text{u} \\ - - \\ - - \end{array} \right|$

II.

Trochaeusok.

$\frac{1}{c} \quad \frac{1}{c} \quad \frac{1}{c} \quad \frac{1}{c}$

[illegible]

Trochaeusok szintannyi féle alakban használhatók, mint Jambusok.

III.

Choriambus *ok.*

1.) - - | - 0 0 - | 1 0 0 - | 0 0
2.) - - | - 0 0 - | 1 0 0 - | 1 0 0 - | 0 0

IV.

Adonius.

- 0 0 | - 0

V.

Hexameter.

néha a' Spondaicusban

**Ezekkel élni külön vers formákban is Vers-
köteten kívúl.**

B.) VERSKÖTETEKÉ.

I.

Jambusos Verskötet.

u -	u -	u -	u -	u -	u u
- -	- -	- -	- -	- -	- -
u -	u -	u -	u -		
- -	- -	- -	- -		

II.

Hexameter több versnemmél.

1.) Pentameterrel: $\begin{array}{|c|c|c|c|c|c|} \hline -uu & -uu & -uu & -uu & -uu & -u \\ \hline - - & - - & - - & - - & - - & - - \\ \hline -uu & -uu & - & -uu & -uu & u \\ \hline - - & - - & - - & - - & - - & - - \end{array}$

2.) Fél Pentameterrel: $\begin{array}{|c|c|c|c|c|c|} \hline -uu & -uu & -uu & -uu & -uu & -u \\ \hline - - & - - & - - & - - & - - & - - \\ \hline -uu & -uu & u & & & \\ \hline \end{array}$ *Archilochusé,*

3.) Hatos Jambussal: $\begin{array}{|c|c|c|c|c|c|} \hline -uu & -uu & -uu & -uu & -uu & -u \\ \hline - - & - - & - - & - - & - - & - - \\ \hline u - & u - & u - & u - & u - & uu \\ \hline - - & - - & - - & - - & - - & - - \end{array}$

4.) Négyes Jambussal: $\begin{array}{|c|c|c|c|c|c|} \hline -uu & -uu & -uu & -uu & -uu & -u \\ \hline - - & - - & - - & - - & - - & - - \\ \hline u - & u - & u - & uu & & \\ \hline - - & - - & - - & - - & & \end{array}$

VI.

S u p p h ó é:

Sapph.	{	- u - - - u u - u - u
		- u - - - u u - u - u
		- u - - - u u - u - u
Adon.		- u u - u

VII.

Sappho nagyobb mértéke, vagy Choriambico-Sapphicum:

- u u -   u - -
- u - -   - u u -   - u u -   u - u

VIII.

A s c l e p i a d e s é.

Ez öt féle, ugymint:

1.) Csupa Asclepiadesi: - - | - u u | - | - u u | - u u

2.) Glyconével elől: - - | - u u | - u u |

- - - u u -	- u u - u u
-----------------	---------------

3.) Glyconével utol: { - - | - u u | - | - u u | - u u

Ascl.	{	- - - u u -	- u u - u u
		- - - u u -	- u u - u u
		- - - u u -	- u u - u u

Glyc. - - | - u u | - u u |

4.) Pherecratesével és Glyconével:

Ascl.	{	- - - u u -	- u u - u u
		- - - u u -	- u u - u u
Pher.		- - - u u - u	
Glyc.		- - - u u - u u	

5.) Nagyobb Asclepiadesi vagy Choriambicum:

- -   - u u -   - u u -   - u u -   u u

A' magyar nyelv a' régieknek mind ezen felhozott, és még ezeken kívül akarmilyen más versmértékeiket és versalkatjaikat is képes a' maga könnyen változó hangú természete szerint elfogadni mellyért költésznink azokkaláltal-jában, különösen pedig még más újabban alkotott versformákkal is élnek. — *Berzsenyi* alig hagyta illetetlenül a' közönségesb görög versmértékeknek és formáknak valamelyikét. — *Kazinczy* némelly újabakkal az olasz, francia és német formát is nagy haszonnal alkalmaztatá nyelvünkhöz. — Legújabb költészeink — leginkáb tulajdon versalkotjaikkal élnek, német példák után szabadon használván verskötetekben Jambus. Trochaeus 's egyéb verslábakat. — Oskolai haszonvételre, a' szerént, a' mint régibb, újabb és legújabb remekíróink (classikusaink) költeményes műdarabjaikban a' véghangzatos versalkat is szembetűnőleg mértékes labakon jár öt versalkatót kívánunk megkülönböztetni, t. i. *Kisfaludy Sándort*, *Kisfaludy Károlyt*, *Kölcseyt*, *Bajzát* és *Vörösmartyt*, verskötetekben a' főntemlített versmértékek' mi-képeni alkalmaztatásukat megjegyzendők.

I. *Kisfaludy Sándor*.

(Himfy Dal)

o-u-o-u	Ott, a' hol én nevelkedtem,
o-u-o-o	Egy dombrol egy patak folyt;
o-u-o-u	Hányszor ott nem estveledtem!
o-u-o-o	Éltem akkor boldog volt.
o-u-o-u	Vígan a' mint öbölében
o-u-o-o	Ama patak csurdogált
o-u-o-u	Az ártatlanság ölében
o-u-o-o	Életem úgy folydogált

é- u- o- u	Az idők az örökséghe
o- u- o- u	Mint a' vizek a' mélységbe,
o- u- o- u	Lefolytanak. Halandó!
é- u- o- u	A' jó hamar mulandó.

Kisfaludi Sándor ilyen Stanzáji állanak két részből és 12 sorból, melyekből az első részbe 8. a' másodikba 4 sor járul. Ezen mértékjegyek nem annyira a' verslábakat, (melyekhez a' költész Dalait vagy éppen nem; vagy csak néhol 's történetbőlszabá tulajdon ezen állítása szerint: „Az oskolai Literátor az Oskola reguláji szerint ne ítélje szabad, 's talán szilaj, rendetlen kényen, tulajdon útján járó Pegazusomat.“) mint inkább a' szótagok mennyiségét jelentik. Néhol ugyan Jambusok, de néhol Trochaeusok 's határozatlan mértékűek: Azon tulajdonságuk azonban megvan, hogy minden második láb vagy negyedik szótag egész szón végződik 's a' verssort mintegy két részre osztja. Bennük a' nyolcztagos sorok együtt; valamint a' héttagosok is együtt véghangzanak.

II. Kisfaludy Károlyéi.

u- u- o- u	Ott a' kéklő hegy tövében
u- u- u- u	Egy ér folyva csordogál
u- u- u- u	'S partja fűzes ernyejében
u- u- u- u	A' hív kedves lakja áll.
u- u- u- u	Lengj e' tájra gyöngye szellő!
u- u- u- u	Bús magányban ott küzdell ő
u- u- u- u	Boldogabb tel fölleled;
u- u- u- u	Szállhatnék bár én veled.

u- u- u- u	Hajnali kellemű fény
u- u- u- u	Hinti mosolyva sugarát
u- u- u- u	Mellyre az ifju remény
u- u- u- u	Rakja le fellegi várát;
u- u- u- u	'S édes irányra feszülten
u- u- u- u	Nézi magas remekét;
u- u- u- u	Érzete istenesülten
u- u- u- u	Fölleli biztos egét.

-uu -u -uu -u Im kedvesem édes! két hegyeken túl
 -uu -u -uu u A' nap remegő sugára leszáll,
 -uu -u -uu -u És tiszta gyepágyon lágy pihenésre
 -uu -u -uu u Olly biztosan int a' berki homály.

u -u -u -u -u -u Sötét olajfák illatos hűsében
 u -u -u -u -u -u Ül a' bús vándor, könny ragyog szemében,
 u -u -u -u -u -u 'S mélyen sohajtva vissza-visszanéz!
 u -u -u -u -u -u Kedves hazája tűn-fel képzetében,
 u -u -u -u -u -u Hajlékát véli a' távol ködében,
 u -u -u -u -u -u 'S öröm-reszketve nyúl felé a' kéz.

-u -u -u -u -u -u Keskeny völgye rejtekében
 -u -u -u -u -u -u Egy magányos sír tövében
 -u -u -u -u -u -u Ül 's andalg a' remete;
 -u -u -u -u -u -u Barna felhők tornyosulnak,
 -u -u -u -u -u -u 'S halk morajjal felvonulnak;
 -u -u -u -u -u -u A' nap búcsufényt vete.

-u -u -u -u -u -u Nossza hajdul jer vadászni,
 -u -u -u -u -u -u Hajtsd-ki a' jobbagyokat,
 -u -u -u -u -u -u 'S vendégimnek hozz estére
 -u -u -u -u -u -u Tánczra víg leányokat!
 -u -u -u -u -u -u Úrfi, úrfi! a' harang szól,
 -u -u -u -u -u -u Szent karácson' napja int,
 -u -u -u -u -u -u A' jó lélek térdre hullva
 -u -u -u -u -u -u Most az istenhez tekint?
 -u -u -u -u -u -u „Szent nap ide, szent nap oda,
 -u -u -u -u -u -u Tedd parancsom gyáva szolgál.”

-uu -uu -uu u Halld édes anyám, melegen süt a' nap
 -uu -uu -uu u Forr szinte a' vér az erekből
 -uu -uu -uu u Meghűteni kis kosaramba megint
 -uu -uu -uu u Epret szedek ott a' berekben,
 -uu -uu -uu u Így szól deli Ilma 's a' völgybe röpül
 -uu -uu -uu u Kis lába' nyomának a' fű is örül.

u -u -u -u -u -u Lantos, lantos! mi baj talált
 u -u -u -u -u -u Mért hallgat éneked?
 u -u -u -u -u -u Jer én hozzám, majd én'adok
 u -u -u -u -u -u Sok szép aranyt neked.
 u -u -u -u -u -u Kevélyen így szól a' király,
 u -u -u -u -u -u De a' lantos csak szótlan áll.

u -u -u -u -u -u 'S fölcseng a' kard 's nyugszik majd
 u -u -u -u -u -u A' lyány sokog 's fülel.
 u -u -u -u -u -u Vitéz, legyőzted a' bajt?
 u -u -u -u -u -u A' fák között ki sohajt?
 u -u -u -u -u -u „Bátyád, jer hagyjuk-el”!
 u -u -u -u -u -u 'S tovább tovább vad kéjben
 u -u -u -u -u -u Nyargal Zuárd az éjben.

6-0-6-02 Sötét az éj, sötét a' vár,
 6-0-6-00 Szép álmok közt a' lét enyhül;
 6-0-0-00 Arany székén gondol tele
 6-0-6-00 Csak a' király álmatlan ül.

-0-0-0-0 Útnak indul szőke Bandi,
 -0-0-0-0 Bunda vállán, 's bús fején
 -0-0-0-0 Pántlikás új báránysapka,
 -0-0-0-0 Piros rózsá tetején;
 -0-0-0-0 Süvegét jó anyja vette;
 -0-0-0-0 Rá a' rózsát Őrszi tűzte
 -0-0-0-0 Ott viríta kebelén.

0-0-0-0-0-0 Gyöngén ringatva jó anyánk ölében
 0-0-0-0-0-0 Vigan kezdjük létünk szép hajnalát
 0-0-0-0-0-0 A' játszi gyermekség' bájos körében
 0-0-0-0-0-0 Csókoljuk a' jelenlét angyalát.
 0-0-0-0-0-0 A' kétes távolnak sötét ürében
 0-0-0-0-0-0 Hiú fényt ködbe vont szemünk nem lát:
 0-0-0-0-0-0 'S könnyű-habok között lebegve létünk
 0-0-0-0-0-0 Minden bájképnek oltárt díszesítünk.

0-0-0-0-0 Bájzsinéket tetéz reád,
 0-0-0-0-0 Mindent ígér, semmit sem ad;
 0-0-0-0-0 Hálóból vart köntös hidegben,
 0-0-0-0-0 Szomjat gerjesztő nedv melegben;
 0-0-0-0-0 De enni nem kér:
 0-0-0-0-0 Az mennyit ér!

-0-0-0-0-0 A' királyi palotában
 -0-0-0-0-0 Már elhagyva ősz fűtőkkel
 -0-0-0-0-0 Áll hős Toldi. Ifjak körük
 -0-0-0-0-0 'S egy közölők gúnyra is kel:
 -0-0-0-0-0 Egy új sarkantyus vitéz,
 -0-0-0-0-0 Ki hetykén mindent lenéz.

III. Kölcsenyéi.

0-0-0-0-0 Ohajtóm én hűs sirhalomban
 0-0-0-0-0 Aludni csendes éjemet;
 0-0-0-0-0 Szendergve boldog nyugalomban
 0-0-0-0-0 Leélvén kínos éltemet.

0-0-0-0-0 Ki sírja ez hűs bükknek éjében
 0-0-0-0-0 Mellyet lengő fű 's kék virág fedez?
 0-0-0-0-0 O Vándor, ülj-le bükkeni enyhelyében;
 0-0-0-0-0 Kedvesnek sírja ez!

Genius

-u|-u|-u|-u|-u- Geni^{us} száll az énekes' mellyébe,
 -u|-u|-u|-u|-u- Melly szelíden ömlő dalra hív:
 -u|-u|-u|-u|-u- Elmerülvén lantja zengzetébe
 -u|-u|-u|-u|-u- Szíveket ragadni égi nív!
 -u|-u|-u|-u|-u- Mint zephyr' lágy szárnya zúg fölöttünk
 -u|-u|-u|-u|-u- Búkkje sátorából szép dala
 -u|-u|-u|-u|-u- 'S Hesperidák kertje ként mellettünk
 -u|-u|-u|-u|-u- Rózsaberkek nyílnak általa.

u|-u|-u|-u|-u|-u- Gyakorta jött felém szent fáim' alkonyában
 u|-u|-u|-u|-u|-u- Lebegve szárnyain egy kedves ideál,
 u|-u|-u|-u|-u|-u- Lelkem derült miként a' Chárisok honában
 u|-u|-u|-u|-u|-u- Az első nyárinap Eos' sugarinál.

-u|-u|-u|-u|-u- Szenvedünk, 's bár nyúgodalmat kérek,
 -u|-u|-u|-u|-u- Vérző bűnkat még is ölelem;
 -u|-u|-u|-u|-u- Hidd-el azt, a' bű 's öröm testvérek,
 -u|-u|-u|-u|-u- 'S kényben úsz o' jóltevő tündérek'
 -u|-u|-u|-u|-u- Szép körében képzet 's értelem.

u|-u|-u|-u|-u- Minden virágát életemnek
 u|-u|-u|-u|-u- Vigan füzöm hajam körül,
 u|-u|-u|-u|-u- Az ég borong és felderül',
 u|-u|-u|-u|-u- 'S tavasszal új rózsák teremnek,
 u|-u|-u|-u|-u- Barátság 's szerelem
 u|-u|-u|-u|-u- Míg ti laktok velem.

-u|-u|-u|-u|-u- „Vérző szívnek, mély sabbeknek
 -u|-u|-u|-u|-u- Orvos a' halál,
 -u|-u|-u|-u|-u- András, hol zászlóid lebegnek
 -u|-u|-u|-u|-u- Sorsom rá talál“ —
 -u|-u|-u|-u|-u- 'S téren, völgyen, kősziklákon,
 -u|-u|-u|-u|-u- 'S tenger' habjain,
 -u|-u|-u|-u|-u- Rengetegben 's vad pusztákon
 -u|-u|-u|-u|-u- Fut szél' szárnyain.

u|-u|-u|-u|-u- Tudok vigan nevetni,
 u|-u|-u|-u|-u- Tudok hiven szeretni,
 u|-u|-u|-u|-u- 'S szépről énekleni,
 u|-u|-u|-u|-u- 'S kelyhem' ha megtöltétek,
 u|-u|-u|-u|-u- Köszönni bort felétek
 u|-u|-u|-u|-u- Tokaj' szent isteni.

-|-uu|-u|-uu- Jön húsan az éjel, orczája borong,
 -|-uu|-uu- Húsen lebeg a' nyugoti szellet,
 -|-uu|-u|-uu- A' fülmile csattog, a' lyányka bolyong
 uu|-uu- Susogó bokrai mellett.
 -|-uu|-uu- O merre leányka homályos az ég,
 -|-uu|-uu- Nézd csak maga fénylik csillaga még
 -|-uu|-u- Tisztán a' szerelemnek.

u-u-u-u Itt áflok a' szabadban,
 u-u-u-u A' nap, csendben jön-fel.
 u-u-u-u Az árnyas boltozatban,
 u-u-u-u Csalogany énekel;
 u-u-u-u 'S mélyében kebelemnek
 u-u-u-u Szélid dalok teremnek,
 u-u-u-u 'S szivem dobog 's tüzel.

u-u-u-u Fejdelmünk hajh! vezérünk hajh!
 u-u-u-u Magyartok gyaszban ül,
 u-u-u-u Még leng a' szellem töletek
 u-u-u-u 'S már lelke nem hevül.

u-u-u-u	Ültem csolnakomban	{	u-u-u-u	Hajhróza, piroslik
u-u-u-u	Habzó vizen	{	u-u-u-u	Lángorczád,
u-u-u-u	Hallék zúgni dárvat	{	u-u-u-u	Jer, könyje szememnek
u-u-u-u	Röptébe fenn	{	u-u-u-u	Forrjon rád!
u-u-u-u	Röpülsz égi vándor,	{	u-u-u-u	Hervadva hevétől,
u-u-u-u	Föld 's víz felett,	{	u-u-u-u	Melly áltfut
u-u-u-u	Vajha szállni tdnék	{	u-u-u-u	Majd edsz teme-
u-u-u-u	En is veled!	{	u-u-u-u	tómre halottkoszorút

u-u-u-u Éltünk rögs határain
 u-u-u-u Két Génus vezet,
 u-u-u-u 'S felleg borulva útain
 u-u-u-u Nyujt mindegyik kezét;
 u-u-u-u De bár tekint biztatva rád,
 u-u-u-u Vigasztalást egyik sem ad:
 u-u-u-u Remény 's Emlékezet.

u-u-u-u Lohogtattam vitorlámat,
 u-u-u-u Szélnek engedém sajkámat,
 u-u-u-u Jobb szerencse kebelén
 u-u-u-u Nyúgalmat hogy leljek én.

u-u-u-u	Keretmre szelíden	{	u-u-u-u	Jön Hesper 's alko-
u-u-u-u	Az este leszáll;	{	u-u-u-u	nyahol
u-u-u-u	Lágy szél nyög epedve	{	u-u-u-u	Reá tekint
u-u-u-u	Virágainál	{	u-u-u-u	'S langy cseppet hint
u-u-u-u	'S míg szél nyög epedve	{	u-u-u-u	Enyhítő balzamból,
u-u-u-u	Virágainál,	{	u-u-u-u	'S éla' virág megint
u-u-u-u	Harmatja szememnek	{		
u-u-u-u	Azokra leszáll.	{		

u-u-u-u-u Nem messze szőlő dombok virulnak,
 u-u-u-u-u Virágsszagot lehell a' part;
 u-u-u-u-u O ég, 's im-a' habok simulnak',
 u-u-u-u-u Lengő vitorlám arra tart!
 u-u-u-u-u Te bájssziget' hű Kalypszoja,
 u-u-u-u-u Im itt áll a' vándor' hajója
 u-u-u-u-u Szélvész után a' rév előtt,
 u-u-u-u-u Szelíden ah' fogadjad őt!

---

u-u-u-u-u Kürtét vadász sendíti-meg,
 u-u-u-u-u Fellázzad minden út;
 u-u-u-u-u Reng bérce és völgy és rengeteg,
 u-u-u-u-u Az őz riadva fut.
 u-u-u-u-u Én védtelent nem üldöznék;
 u-u-u-u-u Szelíd vagyok, 's ha számban ég
 u-u-u-u-u Kék füsttel a' pipa,
 u-u-u-u-u Tőlem kis őz pihensz mindég
 u-u-u-u-u Ernyőd' sátoriba'.

IV. B a j s á é i.

u-u-u-u-u	Ah, ki mondja-meg ne-	u-u-u-u-u	Bájló aranyfény
	kem	u-u-u-u-u	Csillog szelíden
u-u-u-u-u	Mért borúl az én egemt.	u-u-u-u-u	A' reszkető tó
u-u-u-u-u	'S ha feltűnnek szép ko-	u-u-u-u-u	Hullámain.
	rányim,		
u-u-u-u-u	Gyász miért vonúl el		
	rajtok?		
u-u-u-u-u	'S a' puszta erdők ma-		
	gányin		
u-u-u-u-u	Mint egy árva mért so-		
	hajtok?		

---

u-u-u-u-u Te bájvidék!
 u-u-u-u-u Ott a' kék messzeségbe',
 u-u-u-u-u Hol szírhégyek nyulnak fel égbe,
 u-u-u-u-u 'S felhőtlen leng a' tiszta lég,
 u-u-u-u-u Idvezllek, oh te rég
 u-u-u-u-u Határa buzgó vágyaimnak,
 u-u-u-u-u Te bájvidék.

-u	-u	-u	-u	Száll mosolygva hegytetőkről
-u	-u	-u	-u	Rózsafényben a' tavasz;
-u	-u	-u	-u	Jönnek vigalomra kelve
-u	-u	-u	-u	Lyánykák, ifjak énekelve:
-u	-u	-u	-u	Idvez légy, te szép tavasz!
-u	-u	-u	-u	Idvez légy hajnalpirúlat!
-u	-u	-u	-u	Halmiak' illatos szele!
-u	-u	-u	-u	És te csendes völgy' patakja
-u	-u	-u	-u	És te zengő fülme!
-uu	-uu	-uu	-u	'S ajkokon édesen olvad az ének,
-uu	-uu	-uu	-u	Hangzik az ormon, a' néma magányban
-uu	-uu	-uu	-u	'S tánczkoszorúba szövődve kerengnek
-uu	-uu	-u	-u	Vigan az ifju virányban.

u	-u	-u	-u	Könyűben, esti fény,	{	u	-u	-u	Gyötrelmem enyhet,
u	-u	-u	-u	Mezőmre mért ragyogsz?	{	u	-u	-u	Ist nem talál,
u	-u	-u	-u	Fáim bus éjjelen	{	u	-u	-u	Életfaim közt
u	-u	-u	-u	Oh szellő miért zokog?	{	u	-u	-u	Zúg a' halál.

-u	-u	-u	-u	Lassanként megöl-	{	-u	-u	-u	Más dicserje a' setét,
-u	-u	-u	-u	nek a'	{	-u	-u	-u	Sárga, zöld szín'
-u	-u	-u	-u	Hosszas bánatok	{	-u	-u	-u	kellemét,
-u	-u	-u	-u	'S mint a' hévütött	{	-u	-u	-u	A' kék szín kedves
-u	-u	-u	-u	virág	{	-u	-u	-u	nekem,
-u	-u	-u	-u	Földre hervadok	{	-u	-u	-u	Mint viruló életem.

-u	-u	-u	-u	Mit nekem ti hírs' 's	{	-u	-u	-u	Életem folyóján
-u	-u	-u	-u	szerecsere	{	-u	-u	-u	Búszél lengedez,
-u	-u	-u	-u	Táuedékeny álmai!	{	-u	-u	-u	Életem folyóján
-u	-u	-u	-u	Gazdagok' dús pa-	{	-u	-u	-u	Tört sajkám evez;
-u	-u	-u	-u	lotája	{	-u	-u	-u	Rajta utazólag;
-u	-u	-u	-u	Lengeteg pór nép'	{	-u	-u	-u	Vérző szívemül,
-u	-u	-u	-u	osudája,	{	-u	-u	-u	'S messze ismeretlen
-u	-u	-u	-u	Mit nekem, ti búsz-	{	-u	-u	-u	Part felé röpül.
-u	-u	-u	-u	ke hősek,					
-u	-u	-u	-u	Fény' 's dicősség'					
-u	-u	-u	-u	rabjai!					

-u	-u	-u	-u	Száz csatán, ezer	{	-u	-u	-u	Csüggedezve inga-
-u	-u	-u	-u	veszel; közt	{	-u	-u	-u	nak
-u	-u	-u	-u	Vivtam éretted, ha-	{	-u	-u	-u	A' kifáradtábinak;
-u	-u	-u	-u	zám!	{	-u	-u	-u	Esthomály borong
-u	-u	-u	-u	Ágyuvillámok dö	{	-u	-u	-u	utamra,
-u	-u	-u	-u	rögtek	{	-u	-u	-u	Szállnak a' fény ba-
-u	-u	-u	-u	Szabályazápor omli	{	-u	-u	-u	jai,
-u	-u	-u	-u	rám;	{	-u	-u	-u	Idvezllek, ti béke
-u	-u	-u	-u	Hol a' harc' láng-	{	-u	-u	-u	houja,
-u	-u	-u	-u	vésze állt,	{	-u	-u	-u	Gyászfényűk ma-
-u	-u	-u	-u	Ott kerestem a' ha-	{	-u	-u	-u	gányai!
-u	-u	-u	-u	lált.					

-u	-u	-u	-u	Bércről visszanez	-u	-u	-u	-u	Jer, te kedves esol-
				a' vándor,					nak, még,
-u	-u	-u	-u	Vígan int kies ha-	-u	-u	-u	-u	Vigy magaddal en-
				zája,					gemet,
-u	-u	-u	-u	Ott mosolyg a' ró-	-u	-u	-u	-u	Melly a' bússzemek-
				na táj;					ben ég
-u	-u	-u	-u	De a' messze távo-	-u	-u	-u	-u	Kltemetni könnye-
				zónak					met.
-u	-u	-u	-u	Szíve vérzik, szíve	-u	-u	-u	-u	A' kék parti hegy-
				fáj;					tetők
-u	-u	-u	-u	Zeng felé a' búcsu-	-u	-u	-u	-u	Szent fényben vi-
				szó:					radnak,
-u	-u	-u	-u	Isten hozád, buj-	-u	-u	-u	-u	'S ott örökök zöld
				dosó!					mezők
					-u	-u	-u	-u	Majd rózsákat ad-
									nak.

V. Vörösmarttyei.

-u	-u	-u	-u	Oh selyme a' vizek-	-u	-u	-u	-u	Zöld ágon kis gili
				nek,					Zokogva bűg,
-u	-u	-u	-u	Kis csörgeteg,	-u	-u	-u	-u	Mért társát nem lől;
-u	-u	-u	-u	Víg árja nedveidnek	-u	-u	-u	-u	'S mindegyre bűg
-u	-u	-u	-u	Hová pereg?					

-u	-u	-u	-u	Szánsz ha titkos bűm' könnyűit
-u	-u	-u	-u	Folyni látod arczomon,
-u	-u	-u	-u	Szánsz ha bánatom kitörve
-u	-u	-u	-u	Nyűg keserves ajkamon;
-u	-u	-u	-u	De nem indíthat szerelmet
-u	-u	-u	-u	A' könnyű 's panasz:
-u	-u	-u	-u	Részvevést gerjeszt csak — ah de
-u	-u	-u	-u	Nem szerelem az!

-u	-u	-u	-u	Mért könnyű lebel,
-u	-u	-u	-u	Mért játszadoxol te ülemben?
-u	-u	-u	-u	A' sárga level,
-u	-u	-u	-u	Kit szárhyad emel,
-u	-u	-u	-u	Nem zsong soha több kikelethen.
-u	-u	-u	-u	Hamvadni fog az vaden út' közepén;
-u	-u	-u	-u	Bús pályaközépen úgy hamvadek én.

-u|-u|-u|-u Álom, álom, édes álom!
 -u|-u|-u|-u Altass engem, légy halálom!
 -u|-u|-u|-u Hadd álmodjam Helvilárol,
 -u|-u|-u|-u Szép szemérről, szép hajárol,
 -u|-u|-u|-u 'S ékes arcza hajnalárol.

-|-uu|-u Ah hagyj betekintnem
 -|-uu|-u A' rózsaligetbe;
 -|-uu|-u Hagyj részeg örömmel
 -|-uu|-u Elhunynom öledbe.
 -|-uu|-uu|-uu|-u Ah hagyj megízelnem az édesi bájt.
 -|-uu|-uu|-uu|-u Hagyd szívnom ez ajkat, ez isteni szájt.

---

u|-u|-u|-u Túl a' mezón, túl a' hazán
 u|-u|-u|-u 'S a' part fölött, a' nagy Dunán
 u|-u|-u|-u Ki képe zajlik ott?
 u|-u|-u|-u Föl Endre! Béla! föl magyar!
 u|-u|-u|-u Ellenhad az, melly véast akar,
 u|-u|-u|-u Ellenség zajlik ott.

---

u|-u|-u|-u|-u Döbbenve féket ránt a' gyors lovag,
 u|-u|-u|-u|-u Hogy úton ülni látja kedvesét,
 u|-u|-u|-u|-u És félre száguld, félre elrobog,
 u|-u|-u|-u|-u Rotteg jaiától 's látni fél könyét.
 -|-uu|-uu|-uu|-u „Ólly félre, o hadfia, mért rohanál?
 -|-uu|-u Holt kedvesedet
 -|-uu|-u Nem nézed-e meg?
 -|-uu|-uu|-uu|-u Nem sír; panaszatlan a' néma halál.“

A' VÉGHANGOK vagy RÍMEK.

A' Véghangokról vagy Rímeokról általjában megjegyezhetni: hogy azok csak úgy tökéletesek, ha

1. mind hangban mind betűben testvérek, az az: egyazonok. Hangban egyazonok úgy lehetnek, ha egyik hangnak a' másik valamint alakjára, úgy mértékére nézve is tökéletesen megfelel, az az ha *egyalaku és egymértékű*. Betűiben egyazonok szintén akkor, ha valamellyik betűre vele egyhangzatú betű következik a' véghang' tagjaiban. P. o. *járom, várom; erdő, ferdő; öröm, töröm's a't*. Ezekben mind a' hang és annak mértéke, mind a' betű egyazon.

2. Ha azok két egyazonhangú szótagban illesztetnek össze, mint: *járom, várom's a't*. helyesek; de ha így illesztetnének: *várom írom vagy rom; ferdő, idő; öröm, tűröm*, kevésbé lennének helyesek. Innen a' Véghang sem két tagon alol, sem kéttagon felül nem tökéletes p. o. *ver, mer, utálatos csudálatos*.

3. Ha azok *hím és nő* Véghangok. Úgy akkor neveztetnek, midőn egymással külön beszédrészek Véghangzanak, mint: Nevekket vagy Névmaisaival Igék és viszont, p. o. *halál, talál; fátyola, pártola; csudáalom, álom; engem, xengem's a't*; vagy Főnevekkel Mellékszavak,

mint *Istenné, hitelenné*; vagy Főnevekkel Részesülők, mint: *szellő, kellő*; vagy Névmásai-val Mellékszavak mint: *ittén, meghittén*; vagy pedig ragos Utoljárókkal Igék, mint: *közé, öntözé*. — Nem ajánlhatók tehát e' törvény szerint az ilyenek: *ettem, vettem; népem, képem; kényes, fényes; áron, káron* 's több ilyenek, mert ezekben egyazon beszédrészek hangzanak öszszé: mellyért nem hím és nő Rímek. — De az említettek általa' rímtökély érintetik inkább, minsem a' törvényre szoros ügyelés parancsolatik. Mert a' rímvadászat a' költemény' mind belsőjének mind külsejének — amott a' gondolat' megnehezítése, itt a' gondolatot épen Kifejező szavak' elvettetésük miatt — gyakori ellensége.(*) Sőt őrizkedjék a' Költész hogy a' külön beszédrészü rímzetek erőltetett szórakásokból ne álljanak, hogy így ízlésnélküliek, nevetségesek és untatók ne legyenek. *Kovács József* Versei telvék illy' hibás rímerőltetésekkel. Például:

Ah bé boldog leszek! *ah! ha*
Szívemnek itt lesz *valaha*.

vagy:

'S ha tükörbe nézett itt a' nap a' *gőz öt*
Ágú érből halkal felfelé *költözött*.

vagy:

Ni! itta' szűz téj, — ott a' csiga vér, — *ah mi!*
Melly boszorkányozva tud *andalítani!*

(*) Gondolj szívvel és lélekkel
Többet, mint a' jó rímekkel. -- Krit. Lap. IV, 164.

vagy: " "

Érczbe a' Virág, *itt ni!*
Nemző könytől virítⁿⁱ.

vagy:

Ragadott el egy *Láís*
Izráel paripái, 's

Szemere' Sonettjei a' rímtökélyhez majd minden remekírónk' munkáinál legközelebb állanak.

4. Kerülje a' Költész a' *é* végezetű Rímetket, mint ízlés nélkülieket és szoros figyelem híjával észrevétetlenül is igen gyakran a' költeménybe, belopódókat. Bár minden Rím, mint a' versnek lehangosabb része hangzón végződ^{nék}!

5. Mind a' tagmértékes, mind, 's kivált a' rímes versnemben megkívántatik a' *pontos-értelem* (praecisio), a' melly jó és rövid szószervezetekben áll. Jó a' szószervezet, ha aza' nyelvszokással és természettel megegyez. A' szószervezet' rövidsége azt kívánja, hogy a' dolog' értelme a' versekben sorokrol sorokra ne huzódjék, hanem minden, vagy legalább minden két verssor teljesértelmű legyen. A' mit a' rímes versekben eléggé ajánlani már csak azért sem lehet, hogy azokban maga a' vers nem' természete és az ízlés megkívánják a' gyönyörköd^{tető} rokonzengést (harmóniát), melly a' verskötetben a' hosszas szókötiés miatt ki nem tűnik. illy' hibára *Kovács Jósefnél* számtalanra találhatni, például:

Míg a' dicsősség menybeli
Fényje aranyos pamut

Forma felhóban tiszteli

Ezt a' szent hideg hamut.

Ellenben mint tetszik itt ki a' rövid szó szerkezet miatt mindenütt a' pontosértelen 's általa a' rokonzengés, bajoló kellem :

Zengj , óh lant, húrodon

Igérő éneket.

Hangod szelíd legyen,

Olvasszon szíveket.

Fesd az ifjú kebel'

Heves küzdéseit,

Egekre szárnyaló.

Merész reményeit. 's a' t.

Bajza.

A' szép-'s jóízlés ellen látszanak véteni az olly' rímes versek , a' melyekben a' Főnévhez tartozó Nemszócska , Melléknév vagy Névmasa attól véghangul marad-el a' verssor végén ; valamint az is , a' hol a' Mellékszó az igétől az összetett szó , tevőrészcskéje az anyaszótól rím képen választatik-el , mint e' helyütt :

Virágja közé mikor a'

Szép Arkangyal lezuhant.

Az alatt bús fényedet e'

Könyecseppekbe mártsd bele Te.

Látok egy helyet, itt zúgnak a' vak

Szerencséből áradott vértavak.

Nincs könnyem 's Gádesben már többet *nem*

Lehet az oszlopot öntözgetnem.

A' csacska patakba *bele* —

Olvadoft kék híg eget

Lármájok miatt ennek *hó* —

Halma közt jajgat az ekhó.

Kovács Jós.

sót az ilyenek, mint egy észfogás és képzelet alá tartozók, megszaggatva az értelmi folyóságot akadályoztatván, a' praecisiót is sértegetik. — Végre a' verskötetek' értelmük se vitessék-által egymásba, a' mi ha megengedhető is, egyedül a' tagmértékesekre fog szoríttatni.

6. A' rímes versnemek csupán a' költésztől magától függvén sokkal számosabbak, mintsem rólok külön szóllani lehetne, azonban minde' mellett is jelesebb költészeink verspéldányaik ajánlhatók, mint Csokonai kiszemeltebb versalkatjai, Kisfaludy Sándor Himfy dalai, Kis János superintendenséi az ő kellemes folytatú tizenkét szótagos (Alexandrín) verseivel, melyeknek Horáitz' Levelei' fordításában újra remek példáit adá; Kisfaludy Károly Kölcsey, Bajza, Vörösmarty új ízléssel bíró versformáik. — Egyébaránt legszebb és kellőbb 's símább járatú rímes versek azok, a' melyekben bizonyos szótagmérték (*) 's némi közép megszakadás uralkodik, — mely utóbbirol helyben. —

Jegyzés. Költészeink rokon hangokat és betűket is vesznek szükségben rímekül! Illyenek: *a-ra o, e-re ö, ire ü, öre ü; g-re k, b-re p, t-re d, n-re ny, t-re ty, l-re ly, x-re sz* és viszont. *P. o. veled felett, én kény, volt hold, kéz ész 'a a' t.*

(*) E' formát 1713—1792-ig élt Rádai Gedon Grófról, mint-hogy verseiben legelőször ő használta, *rúday-formának* nevezzük.

MÁSODIK RÉSZ.

K Ö L T É S Z E T.

ELSŐ SZAKASZ.

Költészet' alapja.

1. §.

Fő lelki tehetségek.

A' költészet' alapja maga az emberi természet, melly annál fogva, hogy a' külső természet' munkálatai a' lélekre erős befolyásuak, *képez* vagy *ismer érez* és *kíván*. Innét különböztetjük meg az emberben e' három lelki t.i: *képző* vagy ismerő, *érező* és *kívánó* vagy vágyó fő tehetséget, mellyeken a' költészeti műdarabot írónak mulhatlanul kell foglalatosságát alapítania. Mert szükség hogy műdarabjában legyen

1. Képzet és észfogás, ítélet és következtetés, a' mit az ismerő tehetség szül. Szükség továbbá

2. Hogy az ismerő tehetség által kiképzett tárgy vagy dolog az ember' lelkére némi behatással legyen, hogy annak létele és mivolta felől meggyőződhessek, 's tudja, miért és és mint tetszik; vagy nem tetszik valamelly tárgy: a' mire az érő tehetség' segéde által juthat el. Szükség végre

3. Hogy kiképzett és lelkébe ható tárgyat tulajdon akarata és óhajta szerint rendelje

's igazgassa, a' felvett tárgynak azon oldalát érintőleg kivált, melly eránt magában leghatósabb vonszalmat érez 's mellyet mintegy magáévá tenni óhajt: a' mi a' vágyó tehetség munkája.

Az emberi természetnek ezen három fő tehetségén vagy erején kívül még más ezekből eredőket sem rekesztünk ki a' költészet' köréből, sőt e' kettőt: az *értelmet és képzetet*, nagyon megkülönböztetjük, 's tesszük a' költészet' egyedüli alapjául.

2. §.

Érzelem.

Az érzelem olly lelki tehetsége az embernek, mellynél fogva valamelly belső és külső-képen derék tárgy eránt magában némi hajlandóság vagy szereteti vonzalom gerjed. E' nélkül a' költemény el nem lehet, minthogy annak tárgya inkább az érző, mint más lelki tehetségből származik. Éreznie kell előbb a' költésznek fölvevett tárgya eránt; 's úgy alkotnia a' tárgyat érzelmeinek meg felelő formába a' képzelet által: melly forma annál dicsőbb színben tűnend-föl, mennél tágabb mezőt nyit a' költész a' maga fölhevülése vagy lelkesedése által a' képzeletnek. — Így p. o. sem személy sem táj sem történetfestésben nem vagy költész csupa képzelgés által, hanemha e' tárgyak' érdekük benned maguk eránt előbb, némi érzelmet, fölhevülést, lelkesülést, gerjesztettek. — Az Érzelem

1. *Egy*, az az: a' tárgy' belső és külső tulajdonságaira egyképen vagy egyaránt beható, vagy azokra egyformán kiterjedő, azokat egybe foglalva egyazonlag érdeklő; vagy: mellyben a' tárgy és a' forma egyazon.

2. *Eredeti* vagy saját, és kölcsönvett. Amaz bennünk egyenesen új tárgy eránt gerjed; emerre pedig már érintett tárgy' meg hatása 's bájo-lása által ébresztetik lelkünk. Amaz egyszersmind teremto; emez utánozónevet viselhet. P. O: egy tölem kigondolt tárgynak műdarabbá alkottatása eredeti érzelem által; valamelly szerző, műdarabjának utánzása (imitatio) pedig, minihogy bennem az értelmet a' műdarab eránti vonzalom keleszté, kölcsönvett érzelem által történik. — De a' költeményben, mint-hogy annak eredetinek kell lenni, csupán eredeti érzelem uralkodjék. Ide tartozik a' *nemzeti sajáttság* is, mellyről helyben. —

Érzéki, értelmi, ízlési és erkölcsi, mellyek között az erkölcsi, mint legnemesebb és tisztább 's az erkölcsi végtelen magos pontú finomság miatt soha végkép ki nem meríthető, fő helyet érdemel. A' többit végkép ki lehet elégténi, azaz: ellehet rájuk nézve azon végpontra jutni, mellynél magasabbra az érzelem sem nem vágy sem vágyonia nem lehet. Visel tehát az érzelem *kimeríthetlen* nevet is. A' költeményben mindennemű érzelemmel szükség párosítani az erkölcsit, hogy a' gyönyörködéssel a' haszon egy nyomon járjon. És ez Horátnak *utile és dulce*-je.

Jegyzés. Az érzelmi kimeríthetlenség különözteti meg voltaképen a' prózától és ékesszól.

lástól a' költést, melly sem csupa képzelet', sem csupa vágyás'; hanem egyedül érzelem' szüleménye. Nem is lehet sokfélekép kiművelt érzelmi bőség nélkül költész: gondolni, valamint költeményt sem.

3. §.

Képzelet.

Minekelőtte az érzelemből származott költészeti tárgy szóval előadatnék: annak a' lelki-esméretben bizonyos *alakot képet* vagy *formát* kell nyernie, melly eránt a' felhevült érzelem a' maga munkásságát bebizonyítsa. Ezt a' képzelet' alkotó ereje szüli. — Mennél tisztább 'a tökéletesb külső 's belső tulajdonságú a' kiképzett tárgy, annál hevültebb eránta az érzelem 's így annál tökéletesb a' költemény is. Innét a' következik: hogy a' költészeti tárgy tulajdonságai ne csupán úgy adassanak elő, mint azok a' természetben valóban vannak, az az: a' pusztá isméret' vagy értelem' útján: hanem olly' magasított alakba öltöztessenek a' képzelet által, mellynek semmi érezhető vagy ismérhető tárgy e' földön vagy a' természetben meg nem felel; az az: a' melly mind szebb, mind jobb annál, a' mit e' földön szépnek 's jónak mondhatni. E' fölmagasztalt formát *Idea*-nak nevezzük, a' mit egyedül a' Képzelet' munkássága teremthet.

Midőn érzelmünket a' képzelet által formába gyűjtjük: akkor azt személyesítjük (személyesített érzelem), melly személyesítés, ha olly' magas fokra emelkedik, hogy vele e' föl-

dön semmi és csak természet fölötti képzelet párosul: akkor idealizált formának, vagy *Ideál*-nak neveztetik. Ezen Ideal szint annyiféle, mint az emberi természet' tulajdonságai: azonban közöttök az *igas'*, *szép'* és *jó'* ideáljai legfőbbek és az érzelemben leghathatóbb befolyással bírván, legfőbb gyönyörködést okoznak.

1. *Jegyzés.* A' költői lelkesedés áll az érzelemmel páros képzeletben. Illy' lelkesedés nélkül semmi költemény el nem lehet, mert csak ennél fogva érzékenyíthet az az ígézheti által a' költész másokba is az érzés' rokon ingerét és a' képzelet' munkásságát; az az: csak lelkesedés által mehet arra a' költész, hogy megbájt tárgya eránt másokban is az övével meg egyező részvétet gerjeszsen. —

2. *Jegyzés.* Magyar és Keresztyén költésznek mythologiai képzeletet használnia csak úgy illó és szabad, ha a' mythus nemzeti vagy keresztyén. Egyébaránt minden mythologiai czifra a' magyar költészetben — kivéven, ha egyes tárgyra szolgáltat alkalmat — csak *paupertatis testimonium*.

4. §.

Tárgy (res, materia) és törvényei.

Minden műdarabnak kell lenni olyan *okának* a' mi miatt az alkottatott; vagy *eredetének*, a' honnét az származhatott: tehát a' költeménynek is. Ez az eredet, melyet a' lélek képez, érez és kíván, mondatik *Tárgy*-nak, a' mely belső és külső természeti tulajdonokkal bír. Mídon a' költész e' tulajdonokat vagy csak érinti, vagy

vagy magasztalva és ellenkezőleg érinti; akkor 6 a' maga kiképzett tárgyából műdarabot alkot. — A' költészetnek tárgyat szolgálhat minden dolog, melyet szabadon, tisztán és élénken fölfoghat, 's ehez a' lehetőségig ékesen 's csudálatosan előadhat a' Költész. Különözik az ékeszöllási vagy retorikai tárgytól abban, hogy ez nem annyira a' költött szép és csudálatos, mint az igaz és valóságossal foglalatoskodik. — Az imént mondottakat példabul így foghatni fel világosabban: Virgil' aeneisének egyetlen *oka* Augustus és a' római nemzet isteni származásának kivívása (ez t. i. a' költész Virgil' célja); a' római birodalom felállítása a' műdarab' *eredete*, melyből azezerféle viszontagság folyása okozta a' tárgy kiterjedettségét, 's e' szülé a' nagy Hóskölteményt. Vörösmarty, Horvát Endre Czuczor is a' magyar nemzet' fényes dicsőségét tevék többtöbb Hóskölteményeik' okai-
kul, hol a' második műpont: az eredet, vagy bazaaralapításban, vagy győzödelmi fénnel történt szabadság' 's béke' helyreállításában tűnik elő. — A' kidolgozandó költészeti tárgy szükség hogy legyen

1. Egy fő képzeletből álló, melyhez, ha megkívántatik; a' többi segéd képzelet úgy álljon, mint a' tagok a' testhez.

2. Érdekes, hogy azt kívülöttem mások is méltónak ítélik 's vallják egy bővebb előadásra: mert csekély 's alávaló tárgy másokban sem figyelmet sem tetszésvágyat nem gerjeszt.

3. A' mennyire lehet szokatlan, új: mert a' mindennapias dolog nagyon unaszt.

4. A' jóízléssel megegyező: mert izetlent dolog' előadásával a' költészet' igen kényes természetét mind megsértenők, mind a' belőle származni kellett ártatlan gyönyörűséget megfertőztetve, a' költészet' magas célját: a' szelidebb erkölcsképést, rútul eltévesztenők.

5 §.

Alak tárgy előadás (forma) és törvényei.

Midőn a' tárgy' belső és külső különféle tulajdonait előszámláljuk 's terjesztjük: akkor az nem áll már előtünk a' maga eredeti egyszerű pusztságában, hanem azon felhordott ráillő különféleések miatt új alakot, vagy külsőképet, formát öltött magára. A' műdarabban tehát az alak vagy külsőkép alatt nem értünk egyebet, mint a' kiképzett tárgy tulajdonainak (karakreinek vagy jegyékeinek) szóval történni szokott előadását, a' mi a' dologhoz mintegy öltözetül járul. Ezen öltözetnek vagy előadásnak mind valólag (realiter) mind képzeletileg (idealiter) tökéletesnek kell lenni a' tárgyhöz képest.

A' költészeti forma vagy előadás tökélyje megkívánja, hogy legyen benne.

1. *Egység*, az az: hogy minden mellékes gondolataink és képzeleteink a' főbbekhez illeszenek, 's azokba, mint a' részek az egészbe beiljők egyeztessenek, velők egy célra törekedjenek.

2. *Rend*, hogy a' gondolatok' legszabadabb röpkedésük mellett is kitűnjék az előadásban a'

főbb 's mellékebb gondolatok' illendő helyük : mert különben az egész műdarab gondolatzavaréknál egyéb nemlévén, nem gyönyörködtethet. Legyen minden műdarabban kezdet, közép és vég.

3. *Értelmesség*, melly mind a' jó 's tökéletes szavak' (jókká ismért ujabbak' is) használatásukban, mind a' folytatott értelemmásításokkali (Allegoria) igen gyakran élés' kikertülésében, mind a' helyes szószerkeztetésben fog állani.

4. *Rövidség*, hogy a' melly tárgy a' maga kevesbé érdekes volta miatt hosszas előadást nem kíván, hasztalan szószaporítás miatt unalmat ne okozzon. Ellenben a' már magában kedves tárgy, minthogy a' léleknek tetsző, hosszabb érintést is kívánhat.

5. *Igaznak tetszőség*, hogy jóllehet a' dolog csak kigondolt és a' természetben nem létező: de az előadás által még is olyanná legyen mintha ugyan azon esetnek némelly körülállásokban valósággal megkellene történnie.

6. *Jóízlés*. Azon tetszés vagy nemtetszés, mellyet a' dologhoz értő józan ítélő a' forma eránt részrehajlatlanul kinyilatkoztat, nevezetetik ízlésnek. Jó-vagy szépízlés pedig az, a' mit minden alaposan mivelt ember olyannak vall. A' jóízlés mind a' szavak' megválasztásában, mind a' tárgy, gyakran természetileg szép (naív), gyakran körülírott szépségű előadásában tűnik ki. Egyébaránt a' jóízlési tökélynek a' költészet' körében legtöbbet kell tulajdonítani: mert csak ennek csálhatatlan törvényeinél fogva ítélni meg a' remekíró.

7. *Nyelvtökély*, hogy a' költész minden oldalról művelt nyelvel bírjon: mert különben az érzelemmel testvér képzelet' előadása hiányos lenne, nem lehetvén képes a' műveletlen nyelvű szavakat lelhetni a' maga idealizált érzelmeinek kifejezésére. Legyen pedig a' költész' nyelve értelmi, grammatikai és aesthetikai tekintetben művelt, az az: bírjon bő, — hibátlan — és szépnyelvűséggel. Ez igen sokat hajt a' költeményes műdarab' tökéletes formájára.

6. §.

A' költészeti előadásban megkívántató egyes szépségek.

A' költészeti előadásban megkívántató szépségeket két fő tekintetben vesszük annál fogva, a' mint azok vagy egyes szavakban és kitételekben, vagy a' beszédnek az előadandó dolog' minéműségéhez alkalmaztatásában lesznek nyilvánvalók. Megkülönböztetjük tehát a' szó és tárgy vagy dologbeli szépségeket.

7. §.

Egyes szóbeli szépségek.

Az egyes szóbeli szépségek.

1. *Rhetorikaiak*, mellyek az átvitt vagy másolt (*tropica*) és képes (*figurata*) mondásban állanak. Ezek, minthogy a' költészeti előadásban mindent a' legélénkebb színnel és költve kell rajzolni, néha nagyítani, néha kicsinyíteni, a' költészet' formájából igen nagy veszteség

nélkül ki nem maradhatnak. De kivált különbség van a' főnevek' tulajdonságait egyedül jelenthető ékszavakra (epitheta), hogy semmi, vagy csak a' már magában nagyot jelentő szó álljon a' mondásban pusztán minden más felvilágosító nélkül. — Legékeesebbek közöttök a' Tropusoktól kölcsönözöttek; szépek a' természetiek, a' körülményektől függők, a' nemzetségiek és nemzetiek, a' történetből és földleírásból merítettek. Ide járulnak még a' hasonlítások és hasonlatosságok, valamint a' dolgoknak azok' természetükből merített körülírásaik is. — A' képes mondásokból leginkább a' szó- és beszédismétlés, hasonlóságotatolás (aequivocatio), ellentétel, hely- és személyrajz, személyesítés, felszólítás, beszédintézés, kidolgozás (exergasia) az előadásban csak nem fő helyet érdemelnek.

2. *Poeticaiak*, a' hova kivált a' szóválasztást és mértékileg helyes alkalmaztatást értjük tartozónak lenni. — E' tekintetben semmi sem lehet czélszerűbb mint olly' szavakat választani, mellyek a' dolog' természeti tulajdonságaival vagy egészen, vagy nagyon megegyezők. 'S azért is más szót kíván a' kemény és durva dolog' 's indulat' szóbeli megneveztetése, kifejezése; mást a' lágyé: innét más betűjű szavak fogják amazt; mások emezt jelenteni. P. O. a' harcz, dörög, ropog, durran, morcz; szél, zúg, fúj, üvölt 's a' t. szintolly' természetű szók, mint a' millyen a' dolog vagy eset, a' mit jelentenek. — A' keményet vagy durvát jelentő szók többnyire *r* betűben; az iszonyút és vastagot jelentők *u* és *v*-ben a' lágy jelentésük pedig nemi

selyphetükben bővelkedő szótagok által adatkelő a' figyelmes költésztől, a' millyenek; *gy, ly, ny, ty, s, sz, cs, sz, e, i, ő, ü* vékony hangzók. — A' föntjáró vagy hangos kitételek a' millyenek az Ódákban mindig, és a' Höskölteményben nagy részint uralkodni szoktak, az éles hangzókat általjában; de különösen az *r* betűvel az *a* és *o* legszabadabb 's tisztább hangokat nagyon megkívánják. P, Q, harsány, diadalom, riadó, birodalom, ragyogó 's a' t. A' fennyenhangzást az egytagú szavak nagyon hátráltatják, mellyért, a' mennyire lehet, kiyált a' mértékes versben kerülni kell azokat; vagy ha ki nem kerülhetők, úgy alkalmaztassanak, hogy a' mennyire a' nyelvtudomány és természet megengedi, a' rövid szók a' hosszabbak közé érkező álljanak. — Megkívántatik még a' helyes szórakás-vagy illesztésben, hogy egyazonhangú szótagokból álló hosszabb szavak egymásra csak el nem hárítható szükségből következzenek, a' millyenek volnának: *embertelen, keresetek; állhatatlan akarátja* 's a' t. Némmeliek, hogy e' kellemetlen hibába ne essenek, vagy szómetszést, vagy ragasztékot, vagy betűcserét választanak, a' hol helyben hagyható, segédkül. Betűcserét kivált az *e* hangzójuak kívánnak azért, mert a' magyar nyelv szintén az untságig rakva ezen hangzóval; de a' tájbeszéd sem tiltja e' cserét. Tehetni néhol az *e* helyett *i*-t mint: *kísér, ismérem, kisztetem*; vagy *ő*-t mint: *fölérem, csönd, csörgeteg, befüdi* 's a' t.

Ide járul még a' versnemek' és lábak mértéki tökéletességük, hogy a' követendő példányul kiválasztott régiebb vagy újabb írók' vers-

nemeik, vagy a' magunktól feltalált legújabbak se több se kevesebb lábosztályokból ne álljanak, mintsem megkívántató; a' verslábak pedig csak magokhoz méltó mennyiségű szótagokat fogadjanak-el. — A' hatmértékes (hexameter) versek közt különös kellemű az mellyben a' Dactylusokat Spondaeusok váltják fel és viszont p. o.

‘S gyenge fej|jed tá|masztva ke|mény szir|tekhez el|ájul.

vagy:

Mert vak|kénye sze|rént csal|, játszik az|álom e|szünkel.

Az ötmértékes (pentameter) első feléről is ezt mondhatni; második fele úgy is dactilusos, p. o.:

Nem kele|nem buz|gott| védeni|szent iga|zát.

vagy:

Míg a' |fergeteg| őt| kegytelen| összetö|ri.

De a' gyorsaságot, sietést vagy futást mérő Dactylusokkal; a' nagyot, iszonyút, csudálatost, nehezet, panaszt, esést vagy zuhanást csupa Spondaeusokkal és egytagú szóvali versvégezettel (melly utóbbi másutt tilalom) jelenti a' vigyázó költész.

§ §.

Egyes tárgybeli szépségek.

Ide e' következők tartoznak leginkább:

I. A' *Különféleség* és annak helyes egyeztetése, hogy a' költeményben a' lélek a' különféle dolog által mind többet foglalatatoskodjék, mind jobban fölemelkedjék. De a' közbe-

jött különböző tárgyak megis úgy illesztessenek össze, hogy bizonyos egység alá tartozzanak. P. O. *Horáts'* Pisókhöz intézett levelében az embert életkoronként írja-le. *Olv. Kisfaludy Károly'* Élet' korait I. Köt. 193 lap.

II. *Árnyéklás*, melly az érzelem- és képzeletváltoztatásban áll, midőn a' költész vagy hevült érzelmeit 's indulatait koronként csilapítja, vagy azokat szintazonkép' 's nem hirtelen emeli-föl, 's beszéde is, annak hangos kifejezések által nagyobb elénkséget adván, mintegy felvillan. Az érzelemnek ezen le-'s fölszállása, minthogy a' homállyal 's fénnnyel némi hasonlatosságban áll, árnyéklásnak neveztetik. — A' természetben szintugy van helye az árnyéklásnak, kivált a' tájak és természeti tünemények' színezésében, hol az elő-közép-és utótáj; tavasz, nyár, ős, tél, hajnal, dél, est, éj 's a' t. különböző színbe öltöztetendők. — *Olv. Kölcsey* Endymion 149 l. Zápor 136 l. — *Kisfaludy Károly*: A' szellőhöz 3. lap.

III. *Ellenkezés*, midőn különböző tulajdonságú tárgyak és ellenkező természetű 's állapotú személyek egymás ellen állítatnak, mi által az unasztó egyformaság nagyon kikerültetik, és a' tárgy' tulajdonsága jobban kimerül. — Lásd *Kisfaludy Sánd.* Himfy, Szer. I. k. 126. dal. — *Vörösmarty*: A' szemek I. k. 36. lap.

IV. *költői vagy képes elmésség*. — Lásd *Kazinczy'*, *Szent Miklóssy'*, *Vákovics'*, *Kisfaludy Kár'*, *Vörösmarty'* Epigrammait.

V. *Erő* mind a' gondolatban, mind a' kifejezésben, melly az egyszerű képzelet' körü-

írott heves 's szinte szívetrázó előadásában lesz leginkább valóvá. — Lásd *Kisfaludy Sándor* Kun Lászlójában Zongor beszédét. Handbuch der Ungarischen Poesie I. K. 346 és 347. lap. — *Vörösmarty*: Árpád' emeltetése I. K. 93. lap. Eger III. K. 173 lap. — Két szomszédvár III. K.

VI. *Merészség*, melly a' szokott közvélemény elleni harczban áll, 's mint olyan, az érteimet igen megragadja's rázza. — Lásd *Berzsenyi*: A' Magyarokhoz 58. lap. — *Kisfaludy Sánd.* Kun László Zongor' beszéde. Handb. d. ung. P. I. K. 358. lap. — *Vörösmarty*: Eger. III. K. 167. lap.

VII. *Nagyság*, melly a' közönségesen feljülemelkedik, de mindenkor szépízlésileg terjedez. Nagyon kiterjedt ne legyen, hogy a' nagyság' képzetében a' tárgyat egészen fölfogni és általlátni lehessen. A' nagyság *érzéki* és *lelki*; amaz leginkább merész, de a' tárgyhoz helyesen illesztett hasonlításokból; emez értelemből, érzelemből vagy cselekedetből tűnik. Egyébaránt csak nagy tárgy kíván nagy előadást vagy kifejezést, mert csekély gondolatot szavak nagysága nem tesznek. — Lásd *Vörösmarty* Két Szomszédvár III. K. több helyen. *Salamon* I. K. 166. lap.

VIII. *Érdeklő* vagy megható, a' mi végyes érzelmet gerjeszt, t. i. kedvest és kedvetlent. Kedvetlen érzelmet lelki (néha érzéki) meg nem elégedés, vagy nem tetsző állapot szülhet, a' millyen a' kárvállás' vagy vesztés' fájdalma; a' kedves érzés pedig fájdalomkon orvosolni törekedő szándékunkból, vagy hirtök vágyunk-

ból eredt: mellyért kitettségük hogy a' kedves érzést a' kedvetlen okozza, 's együtt vegyes munkálatúak. — Akár jutunk vesztett boldogságunkba vissza, tökéletesen, akár nem: úgy kell intézkednünk, hogy a' kedves érzelem a' kedvetlenül mindenkor győzzön, azaz: legyen az előadott tárgyban oly pont, mellyen a' lélek megnyughatik. P. o. Berzsényi a' „Magyarokhoz“ írt Ódáját a' kedvetlent legyőző kedves érzéssel, lelki nyúgpontúl így végzi: Déjaj! csak úgy jár minden az ég alatt, 's a' t. — Legérdeklőbbek ifjabb kori éveink', szabadság', ártatlanság 's más erkölcsi állapot' veszte. — Lásd: Superintendens *Kis János* Versei: Ideálok I. K. 31. lap. — *Berzsényi*: Bucszás Kementes aljától. — *Kisfaludy Kár*. Tűnő életkor I. K. 25. lap. — *Kölcsey*: Ideál. 13. lap. — *Gaal*: Ideál. Aurora 1836. —

Az érdeklővel rokon az *érzékenykedő* (sentimental), midőn a' szívet a' kedves és kedvetlen érzelmet gerjesztő tárgy különösen meghatja, 's mint olyan, az érzelmet nagyon élénken festi. A' sentimentál, mint nem általjában csak különleg érdeklő, 's okot csupán személyes érzelmekre szolgáltató, a' költészet' körében, melly általános ízlésen alapul, mindig hibaként jelen meg. — Sentimentalis költészeink leginkább *Ányos és Csokonai*. —

IX. *Indulatos*, melly a' lelki 's kivált erkölcsi erőnek a' szenvedésekkel küzdésében áll. Midőn t. i. a' léleknek a' sors' erős hatalmával intézett tudakodását valamint azon való győzdelmét is minden oldalról hathatósan 's szépiz-

lésileg rajzolja a' költész a' végre, hogy mind tisztán gyönyörködtessen, mind az érző tehetséget szinte megrázza. Hogy az indulatos gyönyörködtető legyen, szükség a' küzdelemben uralkodó kedvetlen érzelmek a' győzelem okozta kedves érzelmeknek felyűlműlni. Néha győz ugyan a' küzdő lelki (érzés fölötti) 's érzéki erejénél fogva; de minthogy ő *véges* (romlandó, halandó), gyakran a' sors' feljűlműlhatlan ereje által meggyőzetik. Semmi csak hogy legyőzetése által azon végetlent, a' melly után törekedett (p. o. az igazság', ártatlanság', erkölcsi szabadság 's a' t. helyreállítását), kieszközölje, hogy így kedves érzést gerjessen. — A' szenvedést okozó tárgy lehet:

1. *Rexzentő*, ha valamelly sejdített veszedelemnek valahol és valahogy kiütése félelmet okoz.

2. *Rémítő*, midőn a' tapasztalt veszedelem nagysága ijedést szűl.

3. *Rettentő*, mikor a' hirtelen kiütött veszedelem elfoglalt érzelműnket megdöbbsenti — 's rázza;

4. *Borsasztó*, hogyha a' más gonoszságából származott veszedelem okozta ijedséghez még erkölcsi utálas és irtozás is járul. — Mind ezen szenvedési jelenetekben nagyon megkívánatik az árnyéklás. — — Lásd *Csokonai*: Egy kétségbe esett maga-gyilkosa. I. K. Odák. 180 lap. — *Kisfaludy Sánd.* Somló 3. dik Ének. A' megboszlott hitszegő Regék II. Rész. — *Vörösmarty*: Kétszomszédvár III. Köt. — *Judit.* Auróra 1830. — Egy nap Szliacson. Aur. 1834. —

A' Polgár leány. *Kovács Pál*. Aur. 1836. — *Kisfaludy Kár.* Karácsonaj. I. Köt. 107. lap

X. *Váratlan és csudálatos.* Váratlan tárgy az olyan, a' mit sejtésünkkel és várakozásunkkal ellenkező következtetés szül; csudálatos pedig az a' mi ritka, szokatlan, 's minek okát hamar, vagy soká, vagy tán soha által nem láthatjuk: minthogy az a' természet' folyamatától vagy eltér vagy abban nincs, de azért, mint különös eset, valamelly műdarabban a' tárgy előadási okainak egybe függesztésére, 's az előadás célhozjutásának elősegítésére alkalmasan vettetik közbe. Ide leginkább a' tüneményes és az életben előfordulni nem szokott esetek 's másvilági (érzést haladó) lények tartoznak. — Ha a' tárgy értelem és cél nélkülinek látszik, akkor szörnyű. — Lásd *Dayka Gábor*: A' bosszús szerelem. Handb. d. ungr. P. I. Köt. 237. lap. — *Vörösmarty*: Az éjféli ház I. Köt. 107. lap. Délsziget. III. Köt. — *Fay András* Sió. Aur. 1836.

XI. *Új*, midőn valamelly már érintett tárgy ismét más alakba öltöztetve adatik elő. Illyen a' már többektől kidolgozott Zrínyi Hist. Drama. *Kisfaludy Kár.* Kemény Simonja. III. Köt. *Vörösmartyé* Aur. 1836. —

XII. *Regényes* vagy *Romantos*, az az: a' kellemessel és gyöngéddel vegyült új nagy, váratlan, csudálatos 's gyakran szörnyű. Benne a' képzeleti festés vagy árnyéklás mintegy félvilágos, borongó, mellyért az érzelmet gyöngén illeti. Egyes természeti tárgyak is szinte olyanok illenek bele, mint: meredek vagy függő sziklák, rengetegek, sivatagok, borongó

fenyvesek, lappangó patakok, várromok 's azok madaraik, a' két hajnal, holdvilágos éj 's a' t. — Lásd *Berzsenyi*: A' Melancholia 4. lap. — *Kisfaludy Kár*. A' viszonzlítás VII. Köt. — *Vörösmarty*: A' Rom és Délsziget III. Köt. — *Bajza*: Rege a' Hableányról. Aur. 1830.

XIII. *Fellengő és Innepi*; mellyben a' természet (szükség) és szabadság, a' véges (érzéki) és végetlen (lelki) egymással ellenkezésben állanak, míg végre a' szabadság a' természetben, a' végetlen a' végesen győznek, s vegyes érzelmileg tiszta gyönyörködést okoznak. A' *fellengő*, a' mennyiben a' közönségesen feljúl emelkedik, rokon a' *nagygyal*. Mind lelki, magos, 's azt, a' mi földi, szinte feledő érzelmet 's természetileg magas képzeletet kíván. P. O. ilyen a' lélek' világában az istenség, örökkévalóság, halhatatlanság, erkölcsi szabadság 's minden erkölcsi tárgy eránti érzés; a' természeti világban pedig minden mérhetetlen, mint: az ég, a' nap' dicsó volta, a' csillagsereg, a' tenger. — Ha a' mérhetlenség és erónagyság együtt van akkor a' fellengő nagyobb. P. O. a' remítő föllegbe borult ég, az égi háború, az ágyucsoport' dörgése, 's több illyes. — Innepinek mondatik a' fellengő, ha nagy várakozást vagy tiszteletet gerjeszt, mint: a' vihart megelőző csend, vagy az éneklés előtti népgyűlés a' templomban. — Lásd *Berzsenyi*: Fohászkodás. 103. lap. — *Debreczeni énekes könyv* 1823, hol a' 67-dik: A' csillagos égnek seregei 's a' t; és a' 68-dik: Nagy az Úr, ki fényes házát 's a' t. énekek fellengők. — Innepi van *Csuczor*' Aradi

gyűlésében, *Vörösmarty*, Két szomszédvárának első énekében.

XIV. *Nemes*, az az: a' közönségesen feljülemelkedett, vagy az érzékiségen győző okosság. Ide tartozik az *Erkölcsei* is, a' mi az erkölcsi okossággal megegyező, nem parasztos, nem mocskos, nem undok; sőt a' *Felséges* is, a' mi az erkölcsinek fő foka és az erkölcsi nemes-ségnek magasított alakja, melly ismét kivált képen az istenülésben tűnik-ki. — Lásd *Berzsenyi* Felső-Büki Nagy Pálhoz. — *Vörösmarty*: Hedvig I. Köt. 188. lap — *Illés*; *Enoch*' égbe ragadtatásuk; *Krisztus*' feltámadása 's menyhe menete, a' Bibliában.

XV. *Kecs*, *Kellem*, *Kegy*, *Báj*. A' *Kecs* az okozott gyönyörködés mellett egyszersmind némi sovárgást és kívánságot gerjeszt a' kidolgozott tárgy eránt; a' *kellem* némi finomság, gyengédség, lágyság által gerjeszt kedves érzést; a' *kegy* az emberi tiszta 's erkölcsi fizesetetet adja elő jóízlésileg eszmítve (idealizálva), mint az érző tehetség' legerősebb indulatját; a' *báj* a' kegynek legmagosb foka, a' minek szemlélésében lelki fölemelkedésünk miatt érzékeink mintegy elzsibbadnak az előadott tárgy gyönyöreivel összeolvadólag. — Lásd sup. *Kis Jan.* A' Muzsához. I. Köt. 3. lap. A' Bölcseséghez. I. Köt. 23. lap. — *Berzsenyi*: A' Tavasz. 23. lap. — *Bajza*: Emlékezés. 23. Epedés 37. Dal a' vidékhez. 19. lap. — *Vörösmarty*: A' halkodló I. Köt. 27. lap.

XVI. *Együgyűség*, midőn a' tárgy természetileg, minden ráhalmozott ékesség nélkül adatik elő. Ez a' költeményes műdarabban jól

alkalmaztatva, kedves érzelmet gerjeszt. — Lásd *Vörösmarty*, Zalán futásában Bodor beszédét. 13, 14, 21, 24. lap.

XVII. *Őszinteség*, melly mind annak, a' mi mesterkélts és feszes, ellenkezője, 's a' természeti ártatlanságban 's együgyűségben áll, 's ha a' feszes szokások' bohóságain győz, akkor *mulattató*; ha pedig magát erkölcsileg fejezi ki, akkor *érdekes*. — Illyenek általjában az Idilliumok. — Lásd *Faludy Ferencz*. Handb. d. ungr. P. I. Köt. 126 's Köv. lap. — *Vörösmarty*: Delsziget III. Köt. — *Czuczor*: Botond. Aur. 1833. Szende' beszéde. —

XVIII. *Neveltséges*, a' mi neveltségre, vagy mosolygásra ingerel. Ez egyedül szabadakaratú lényen valósulhat, a' millyen az ember; állat, vagy más dolog csak emberi munkásság' befolyásával lehet neveltségessé. — A' neveltséges leginkább a' vélemény és ítélet' éretlenségében, a' test és öltözet' ügyetlen alkalmaztatásában, szóval némi lelki 's testi gyávaságban tűnik ki. De a' tárgy, mellyel a' neveltséges személy foglalatoskodik, szintén gerjessen már magában nevetést, a' mi azután mulatságossá leend, mint: a' fősvény' adakozása, a' vénnek szerelme, az együgyűnek okoskodása, a' szegény' fenhéjazása, a' siket' hallása, kíváncsiság 's a' t. — A' *mulatságos* vagy felső, melly rangosabb személyek közt 's némi símasággal megy véghez; vagy alsó, melly közszemélyek' bohó tetteit néha vastagabban terjeszti elő; ha pedig a' neveltséges a' természeti eseten túl magaszttatik, akkor *torzkép* (caricatura) a' neve.

Mind ezekben leginkább düzzadozó vagy dagályos, ellentételes, cserélt és szójátékos, de rövid mondások uralkodnak. — Lásd *Fay Andrást* Kedvcsapongások. — *Kisfaludy Kár.* Pártütők. IV; Köt. Mátyás Deák. IV. Köt. A' fősvény. VI. Köt. Hős Fercsi. VIII. Köt.

XIX. *Tréfa*, az az olly szántszándékos tettetés, melly mind a' tréfáló, mind a' megtréfált személyben kedves érzést gerjeszt. Áll pedig két egymással ismeretes személynek könnyű érzéki ingerlésében; de a' melly mindenkör jószívűségből eredjen, hogy valóságos jegyékét megtartva, az illendőség' határán túl durva szelességgé ne válják. Benne mesterkelt, kik eresett vagy erőltetett elmesség nem fog helyet. — Lásd *Kovács Pál*; Alkirály. 183. — Az emberi érzéki 's erkölcsi magaviselet ellen akár annak helyén, akár annak helyén kívül intézett szókikélesek *gúny* nevet viselnek. — Lásd *Kisfaludy Sánd.* Szigliget. Reg. III. Rész. 415. lap. Miczbán. u. o. 55. lap. — *Kisfaludy Kár.* A' sastoll. I. Köt. 216. lap. — A' Lant' Múzsája. Lánt. Debrecz. 1833.

XX. *Szeszély*, vagy eltérés a' közvéleménytől-'s ítélettől, 's annak a' mit mások kárhoztatnak, gyakran helyben hagyása, a' mit pedig mások dicsérnek, annak kárhoztatása, nem valami ellenmondás' vagy makacsság' ösztönéből, hanem különös tulajdon lelki állapotból (kedvtartásból, vagy tévedésből). Szeszély szerint a' mulatságos gyakran komolyan 's inepileg, a' komoly viszont mulatságosan rajzoltatik, hol azután nevetséges, indulatos, erkölcsi

kölcsi 's ezeknek minden nemeik szép 's kedveltető vegyületben illesztetnek össze. A' szélső a' tárgy' túlságos festését, valamint a' keresett elmésséget, játékot 's vastagságot kerüli. — Lásd *Fáy András*: Kedvcsapongások. Régi pénzek. A' tétényi éjszaka. Aur. 1835. — *Kisfaludy Károly*: Sulyosdi Simon, VII. Köt. — *Kovács Pál*: Vízkereszt. Aur. 1831. Hushagyó kedd. Aur. 1836. A' széplelkű. Thalia 1833. — Péntek. *Lukács Lajos*. Aur. 1834.

MÁSODIK SZAKASZ.

Költemény nemei.

9. §.

A' Költemény, annak előadása szerint vagy *lantos*, vagy *elbeszélő*, vagy *dramai* (szinjátéki), vagy *oktató* vagy *vegyesszerkezetű* költemény, melyekről külön rendre osztva röviden értekezünk.

ELSŐ REND.

Lantos Költemény.

10. §.

A' Lantos költeményről általjában.

A' lantos költemény alapja (tárgya) csupán érzelem, 'melly a' képzelet' erejénél fogva tökéletes szép formát öltvén magára, idealizáltatik 's művelt nyelven pontos értelmileg előadatik, hogy abból egész lantos műdarab álljon elő. —

Minthogy az érzelem korlátlan, önkényű, szabadon röpkedő és a tárgy eránt sokképen hevülő : nem lehet a' lantos költeményben a' gondolatok' szoros egybefüggését úgy megkívánni, mint a' történetek' folyamátját az elbeszélésben, vagy magokét a' gondolatokét is az okoskodásban, mert a' gondolatok az érzelmeknek röpkedő vezértársaik. — Azonban a' gondolatok' legszabadabb röpte mellett is megkívántatik, hogy a' műdarabbol *kezd*, *közép* és *vég* tessenek ki: különben a' munka érzelemgondolat- és képzelétségzavaréknál egyéb nem lenne. A' műdarab' kezdetét, közepét és végét leginkább a' fokokként növekedő érzelem teszi, midőn t. i. azt a' költész. úgy rendeli el, hogy a' gyöngébb vagy lágyabb érzelmeket előre bocsátja, a' hevültebbeket következteti, a' leghevültebbeket pedig utóljára hagyja azon végpontúl, mellyen a' fölemelkedett érzelmek mintegy megnyugszanak.

Minthogy az érzelem igen rövid úton igyekszik kiömleni; annál fogva a' lantos költemény belső elintézése a' képek' legmerészebb összeköttetésöket; külső szerkezete pedig legritkább és szabadabb szóköteéseket 's szinte legvakmerőbb szabadságokat is megengedi; mellyeknek szüleményük a' lantos költeményben nagyon megkívántató *tömöttség*. — Ha tehát az érzelem rövid úton ömlik-ki: úgy sem sokáig tartó, sem egyállapotú, az az: egyaránt hevült nem lehet, mellyért igen hosszú lantos költeményt nem is gondolhatni. De igen rövid se legyen az, hogy a' szív' gyönyörködtetve mulattató érzelmei mintegy el ne fojtódjanak.

Minthogy az érzelmek eredetükre és erejükre nézve különbözök: az egyes lantos költemények hangjuk és festési erejük is különféle. Innét másképp fejezi ki magát az érzéki, másképp az értelmi érzelem; Más a szerelmi vonzódás, más a halhatatlanság költői előadása; más a jóllét 's öröm', más a fájdalom 's búbanat', más a szelíd alázatosság, más a parancsoló fenlítás; más a jókedv, türelem, hála, más a harag, boszú, átok 's a t. hangja 's festése. Mind ezek jól alkalmazott versnemeket és lábakat is tekintetbe kívánnak vétetni a költésszel.

Az imént mondottakból nyilvánvaló, hogy a személyes érzelmek eredetük és hangmérésük különöző lévén, a lantos költemény vagy felengő, vagy népszerű, gyöngéden 's lágyan ömlő érzelmű; 's mint olyan, több ágra szolgáló. Egyes formái: az Óda, Hymnus, Dithyrambus, Ének, Elegia, Heroide, Cantata, Hangzatka, Madrigal, Rondeau, Triolet, Ritornel.

11. §.

O d a.

Az Óda valamelly meghatározott érzelmet felengőn 's a legmagasb fölhevülésben ad-elő, hol a képzelő erő a maga véges voltán feljül a végetlenhez vagy ideáloshoz törekszik emelkedni. Minthogy itt a végeesség által kellene a végetlenséget, melly után az emberi természet vágyódik és sovárog, elérni, a mi lehetetlen: szembetűnő, hogy az Óda tárgya kedvessel ve-

gyes kedvetlen érzelem egyszersmind. Már az ilyen érzelmek a' költész' képzelő erejét hathatósan megragadják, abban együtt mintegy láng-erőre gyúlnak 's a' költemény' hangjára és szí- nére is általmennek, mellyekben a' legerősebb és merészebb képekkel teljes művelt nyelv ural- kodik, mint az Óda' szülője.

Az Óda, belső szerkezetére nézve, annál tökéletesb, mennél magasban emelkedett a' költész' képzelete a' maga kitűzött ideáljához (vá- gyához), mellyet a' kézelet' heves munkálódá- sa nagy részben megvalósít. Minthogy pedig ezen megvalósítás a' végetlennek a' végessel történt ellenkezését meggyózi 's mintegy elhomályo- sítja: bizonyos, hogy utóbb a' kedves érzelem a' kedvetlenül diadalmaskodik, a' mi az Ódá- ban meg is kívántató. — Illy' harcza miatt az érzelmeknek, mellyekben a' költész a' tárgy eránt vonzó tulajdon lelki állapotját festi 's fe- jezi ki, az Óda gyakran elmellőzi a' gondolat következtetést. De azért az Óda folyamatja a' legnagyobb fölhevülésben sem rendhagyó mi- helyt megkívánja az érzelmi egységet. — Szük- séges még az Ódában a' *rövidség*, hogy a' he- vülve sokáig nem maradható érzelem el ne lan- kadjon; és a' *tömöttség*, hogy rövid kitételek- be nagyra kiterjedő képzeletet foglaljon a' költész.

Az egyes tárgybeli szépségek közül az Ódá- ba illők: az érzékenyítés, árnyéklás, nagyság, erő, az új, a' nemes, fenlengő és innepi, vá- ratlan, indulatos, csüdalatos; a' szóbeliekből pedig mindegyik, de kivált a' hangos szavak

és kifejezések, értelemmásítások és képes mon-
dások. — Az Óda' versneme ma is az, a' mel-
lyik a' görög és latán költészeknél volt szokás-
ban, csak hogy azok' alkalmazásában a' hevesb
és szelidebb érzelem' ügyes kifejezése miatt vi-
gyázni szükség. Nem mindenüvé illik Sapho',
nem Alcaeus' mértéke. Van helye a' véghangos
versnemnek is, kivált ha az egyszersmind bi-
zonyos lábakon jár.

Odát írtak: Dayka, Virág, Csokonai; Ka-
zinczy, Sup. Kis, Berzsenyi, Kölcsey, Kisfa-
ludy Károly, Vörösmarty, Bajza 's mások.

12. §.

H y m n u s.

A' Hymnus minden alapvonásokban meg-
egyezz az Ódával. Azonban még is e' kettőben
különbözik: 1) hogy a' kedves érzésnek a' ked-
vetlenül győzése már mintegy előre föl lévén
benne téve, inkább csak a' kedves érzést festi,
mintsem a' végetlennek ellenkezését, jóllehet
az árnyéklás miatt belőle a' kedvetlen érzelem
végkép ki nem maradhat; 2) hogy tárgya nem
minden idea, hanem vagy maga az Isten, vagy
valamelly istenségnek gondolt, vagy legalább a'
végesek' sorából kiemelt 's dicséretet érdemlő
lény.

Iratik Hexameterekben, rímes Jambusok-
ban és Trochaeusokban, vagy római versköte-
tekben. — Hymnust írtak: Virág, Sup. Kis,
Berzsenyi, Szentmiklóssy, Bacsányi, Kölcsey.
Debreczeni Énekes K. 66. 67. 68-dik Ének.

13. §.

D i t h y r a m b u s .

A' Dithyrambus egy neme a' Hymnusnak, de attól tárgyára, hangjára és kidolgozására nézve különböz. Tárgya egyedül a' bor és annak költött istene Bachus. Benne a' tárgy eránti érzelmet a' borital, borszesz és az abból eredett lelkesedés gerjeszti. Ezért a' Dithyrambus' előadása igen rendhagyó: a' honnét a' legvakmerőbb képválasztások, hasonlatosságok, szabad kifejezések és ideaszökések foglalnak benne helyet. De mind e' mellett a' hibátlanság, csín és szépízlés ellen véteni itt sem szabad; mert nem részegség, hanem csak borital okozta vígabb érzelmet fest Dithyrambusában a' költész. — Versformája önkényes; maga pedig a' költemény lehet akár egy testből álló lantos műdarab, akár személyekre 's karénekre osztott.

Dithyrambust írt Csokonai: Bachushoz. I. Köt.; Orgiák. II. Köt.

14. §.

É n e k .

Az Ének' tárgya egy olly' meghatározott érzelem, melly a' lelket nagyon érdekli ugyan, de azt minden nagy heveskedéstől menten egy tiszta meglegedés' határin belől gyöngén mintegy lebegtetí. Itt tehát az érzelem nem tör 's ragadtatí-ki szilajon valami végetlennék elérésére, mint az Ódában, Hymnusban és Di-

thyrambusban 's hangja sem olly' erős, mint azoké: -hanem magának a' tiszta örömnék, megnyugvásnak és reménynek hangja, melyet semmi kedvetlen érzelem meg nem zavar. Csupán olly' jóbol eredett kedvös érzelmet fest, melyet vagy óhajt, vagy bír, vagy a' melly az érzelem és képzelet előtt tisztán lebeg.

Az Ének kétféle: *istenes* és *világi*. Az istenes ered az isteni tökéletesség' szemléléséből, melly eránt a' költész magában szeretetet, tiszteletet és kötelességet érez és képzel 's azt fenglőn ki is fejezi, melly kifejezésben hála, csudálkozás 's remény foglalnak helyet Isten eránt. — Az egyházi költésről helyben.

A' világi Ének, melly az élet' állapotjai és változásai által gerjesztett személyes érzelmet adja elő: többféle:

1. *Szerelmi ének*, melly szerelmi hathatóságot és hevesiséget fest.

2. *Borének*, melly a' borital szülte örömket adja-elő érzékenyen, 's úgy tökéletes, ha benne nemzeti és szerelmi lelkesedés uralkodik.

3. *Alkalmi ének*, melly az élet' házi és nyilvános emlékezetre méltó történeteit tárgyalja.

4. *Népének vagy népdal*, mellynek tárgya egész nemzetet érdeklő fontosságú és együgyű kifejezése miatt minden népfelvezetire nézve értelmes, vonzó és használható.

Az Ének meghatározott verskötetekben 's olyanokban íratik mellyek magokban egyegy

körbeszédet foglalnak, 's verssoraik vagy dactylus, vagy jambus vagy trochaeus lábakból állanak.

Istenes Éneket lásd a' győri Énekes könyvben, reggeli Énekek' között: Serkenvén új erővel 's a' t; ehhez hasonlót az 1831-diki Uraniában, 334. lap. *Abánfytól*. Világi énekköltésben nevezeteseek: Faludy, Anyos, Verseghy, Kazinczy a' két Kisfaludy, Csokonai, Vitkovics, Kölcsey Berzsenyi, Bajza, Czúczor, Vörösmarty.

15. §.

E l e g i a.

Az Elegiában örömből és szomorúságból támadt kedves és kedvetlen érzelem uralkodik úgy, hogy végre amaz győzedelmeskedjék emezen. Alapul mind az érző, mind a' vágyó tehetségen; amannál fogva valamelly már az előtt bírt, de ismét elvesztett jót képzel; emennél fogva pedig azon elvesztett jót ismét visszaohajtja a' költész. De képzelhet még nem bírt jót is, melly után sóvárog, 's birására hasztalan törekszik. — Hangja csendes és szelíd, mint a' szomorúságba olvadt öröme, hol a' szomorkodást az érzelem; az örömet pedig a' vágy okozza: mellyért a' tárgyától soha el nem térő Elegia az ő hangjának gyöngye ereje által különböz az Ódától. — Fest szerencsétlen, vagy reményvesztett szerelmet, szenvedést, elvesztett kedves tárgyakat, hazafiságos elkésesülést, erkölcsileg romlott embereket, 's t. e' f; hol az előadásból ki kell zárni minden durva érzéki-

séget, mely a' tiszta erkölcsiséget és okosságot megsértené; a' gyakori elmélkedéseket is valamint az aprólékos panaszokból álló asszonyos sópáncodásokat. — Az Elegia a' maga gyönges és mérsékelt folyamatú hangjára nézve rokon az Énekkel. Versneme az Elegiacus, vagy Jambusok és Trochaeusok akár szabadon, akár verskötetekben.

Elegiát írtak: Sup. Kis, I. Köt. Kisfaludy Károly. I. Köt. Vörösmarty. I. Köt. Berzsenyi. Guzmics Izidor (Pannónia panassza. Aur. 1826).

16. §.

Heroide.

A' Heroide testvér az Elegiával, 's attól csak abban különbözik, hogy itt a' költész nem tulajdon érzelmeit, hanem más 's többnyire hős személyét adja-elő; és így nem maga, hanem más' nevében 's személyjében beszél, levél formában. Tárgya vagy történeti, vagy kigondolt. Ha történeti akkor a' hős' történeti karakterét megtartani szükséges; de ha kigondolt, úgy a' hős' karaktere a' műdarab' szerkezetéből fog kitűnni. A' Heroidében nem ragadnak ugyan az érzelmei úgy, mint az Elegiában: hanem a' történet' érdekes volta miatt még is meghatnak. — Versformája Hexameter vagy Elegiacus vagy Jambus szabadon, akár hatos Jambus rímelve verskötetlen.

A magyar Heroide' mestere Horváth Endre (lásd kisebb Költemények. Pest. 1832); írtak még: Dayka, sup. Kis, Czuczor: Veselényi

Ferencz Szécsi Máriának és viszont. Aur. 1832;
Ilka Gyulának és viszont. Aur. 1831.

17. §.

C a n t a t a.

A' Cantata olly lantos költemény, mellyben a' muzsikai kíséret szükséges képen megkivántatik. Tárgya vagy istenes vagy világi. Ha istenes, akkor az Isten tulajdonságait 's azok eránti viszonyunkat, vagy a' vallás' történeteit 's oktatásait, vagy az erkölcsiket, halhatatlanságot és másvilági jutalmat foglalja magában; ha pedig világi, úgy az élet' fontos eseteit, a' tudományt és művészséget tárgyalja. — Hangja majd erős, mint az Odaé és Hymnuszé; majd gyöngé, mind az Éneké és Elegiaé. — A' Cantatában változnak ugyan az érzelmek a' muzsika közbejötte miatt; de annak egyes részei a' műdarabot még is tökéletes szépegésszé alkotják. Részei: 1. a' *Recitativa*, melly mérsékelt 's gyakran rím nélküli kifejezéssel készíti el az érzelmet és annak a' hallgatóra nézve behatását; 2. Az *Aria*, mellynek meghatározott érzelem festését a' muzsika páros érzélgéssel kíséri; 3. A' *Duett* vagy kéténekes, és *Terzett* vagy hároménekes, csak változó *Aria*-formák; 4. a' *Cavatina* az *Aria*' foglalátjától eltért kisebb *Aria*; 5. az *Arioso*, melly az érzelem változtatása és kívánság vagy kérés végett a' *Recitativába* vagy belevág, vagy annak végén az érzelmet magosbra emeli; 6. a' *Kar*, melly a' Cantata egyes részei által elkészített közérzelmet fejezi ki.

A' Cantatában a' muzsikai kíséret végett nagyon megkívántatik a' versláb' helyes ütése és a' betűhangok' alkalmaztatása, és hogy a' költész maga is ércsen a' muzsikához. — Cantatát irtak: sup. Kis. I. Köt. és szemere Gr. Teleky László felett (lásd Tud. Gyűjt. Szép Literaturai ajándék 1821.)

18. §.

Hangzatka vagy Zengzetke

(Sonett)

A' Hangzatka, melly foglalatjára nézve az Elegiával rokon, egy tökéletes kis egészt tevő's gyengén enyelgő (többnyire szerelmi) érzelmet fest kellemes de nem nagyon erős szinekkel és hangokkal. Nagyon szereti a' kényes hangú nyelvet: a' honnét benne némi selypnek és lágyabb betűhangoknak kell uralkodni, a' milyenek: gy, ly, ny, ty, j, s, cs, zs, sz, cz, z és az inkább vékony, mint vastag hangzók. Kíván még tökéletes rímet és inkább jambus, mint trochaeus lábmértéket. Áll két részből t. i. két négysoros verskötetből (Quartett), mellyek szélen és középütt két uralkodó véghangban rímzettek; és két háromsoros verskötetből (Terzetto), mellyben három uralkodó és a' költész' tetszése szerint elhelyezett rím fordul elő. A' két első négyesben többnyire az állítás, a' két hármásban pedig a' következtetés foglal helyet; vagy a' hármás a' négyesnek bizonyos kifejlése. Formáját lásd alább.

Sonetet irtak: Kazinczy, Szemere, Kisfaludy Károly, Szenvey, Kovacsóczy. Töltényi Sonetjei erőltetettek.

19. §.

Madrigal Rondeau, Triolet, Ritornell.

I. A' *Madrigal* olly' kis ének, melly gyöngé-
érzelmet finom fordulással és enyelgő elmésség-
gel fejez-ki, szép hasonlatosságokban vagy el-
lentételekben. Áll 14 jambus vagy trochaeus mér-
tékű verssorból, ha legtöbb; 6-ból; ha legke-
vesebb, mellyekben egy vagy két rím uralko-
dik. — Irt: Beczko. Társalk. 1833. 5. szám. —

II. A' *Rondeau* többnyire eleven tréfás fog-
lalatu, de gyakran, mint a' Sonet érzelgő. Áll
13 jambus vagy trochaeus lábu verssorból, mel-
lyekben két rím uralkodik, és három verskö-
tetből, mellyeknek két külseje egyforma szer-
kezetű, középsője pedig különös. A' verssorok
ugy osztatnak fel benne, hogy a' két külső vers-
kötetre négynégy a' középsőre pedig öt vers-
sor jusson; vagy úgy, hogy a' két külső vers-
kötetre ötöt, a' középsőre pedig három verssor
essék. A' két (vékony és vastag) rím közül
egyik nyolczszor, a' másik pedig ötször fordul
elő; az első vers pedig a' többi két vers' utolján
vagy csupán, vagy hasonló alakban ismételte-
tik. Versmértéke közönségesen ötös Jambus
vagy Trochaeus. — Irtak: Ungv-németi Tóth.
Handb. d. Ungr. P. II. Köt. 117. lap. és Koron-
ka Antal. Hebe 1825.

III. A' *Triolet* egy elmés 's meglepőleg is-
mételt főgondolatot ad-elő enyelegve vagy ér-
zelgőn Áll nyolcz, vagy tizenkét verssorból,
mellyek közül az első háromszor fordul elő, t. i.
a' műdarab' kezdetén, derekán és végén; de
gyakran a' két első sor ismételtetik így. Arra

különösen kell figyelmezní, hogy az ismételt kitételek a' költemény' előre bocsátott és következő részeivel értelmileg egybefüggjenek. Megvan benne a' természeti könnyűség, kellemes rím, melly csak kettő; vékony és vastag. Versalkatja négyes és ötös Jambus vagy Trochaeus. — Irtak: Kisfaludy Károly I. Köt. Szem' hatalma, Hűség. N. A. Kis Sámuel: Ósz. Hébe 1824.

IV. A' *Ritornell* a' tárgy eránt vonzó érzelmét majd epedve majd szelíden enyelegve adja elő. Foglalatja epigrammai, mellyet elmés fordulatok és tömött rövidség tesznek kellemessé. Áll az egész Kis műdarab három verskötetből; minden verskötet három sorból, mellyek közt a' két külső hasonló rímű, az egy belső pedig az egész költeményen által rímetlen. Versformája ötös Jambus vagy Trochaeus. — Ritornelleket nekünk Kazinczy hagyott. Handb. d. ungr. P. II. Köt. 15. 16. lap.

Jegyzet. Vannak még más lantos Költeménynemek is, de a' mellyek szintolly, bajos, mint a' milly aprólékos elmejátékok. Ide tartoznak: 1. a' *Vaudeville*; útszai dal, melly gúnyt érdemlő tárgyat csipked meg csinos enyelgéssel, 's áll öt hármass vagy négyes jambusos verssorból, mellynek elsője a' negyedikkel, másodika az ötödikkel véghangzik, harmadika pedig rímetlen, a' negyedik és ötödik sor gyakran csak a' két elsőnek ismétlése; 2. A' *Rímejegyzett*, melly költemény, fölrott 6, 8. 12 vagy több rímekre készül Sonet formában. — A' *Canzone* vagy olasz Óda is érdemel említést, melly Stanzákra vagy Strophákra van osztva számszerént háromtól húsig, hol egy Stanza 9-től

20-ig való verset foglal magában, 's a' legutolsó Stanzában a' költész a' maga énekéhez szól azt vagy dicsérőleg vagy gáncsolólag, vagy pedig attól búcsút vevőleg. Minden Stanzának két része van, holott az első két kettős, vagy harmas vagy négyes; 's ha rímjeike egymásnak megfelelnek, és szótagjaik egyazon mennyiségűek, akkor láboknak hívják. A' rímeket maga a' költész intézheti el, szorosan ügyelve arra, hogy a' már előfordultakat egyazon stanzában ne ismétlje. — A' harmas, négyes, hatos és nyolczas rímű olasz költeményformákról helytlen értekezünk. —

MÁSODIK REND.

Elbeszélő Költemény.

20. §.

Az elbeszélő Költeményről általjában.

Az elbeszélő Költemény is érzelmeken alapul, csak hogy ennek tárgya nem közvetlen érzelem, mint a' lantos költeményé, hanem közvetett, melyet valamelly történeti tárgy és annak foganatja okoz. Általjában azon érzelme-
ket adja elő tökéletes szép formában, melyeket a' külső természet tárgyai és az emberi szabadság okozatai (effectus) szülnek, gerjesztenek. — Különböz a' történet írástól annyiban: hogy nem magokat az eseteket, hanem az általok

okozott érzelmeket festi: 'S épen azért a' Költész a' történeteket tulajdon ideáljának törvénye szerént adja elő, 's szabadon alkot képzeleténél fogva oly' személyeket, természetű jeleneteket és történeti tárgyakat céljának kivitelére, a' millyenek a' valóságos világban különben soha elő nem fordultak volna. — Midőn az elbeszélő költész illy szabad mezőt enged a' képzeletnek: egyszersmind helyt ad a' hirtelen változásoknak (Peripetia), fölfedezéseknek (Anagnorisis) segéd lényeknek, lelkeknek és tündéréknek (Machina), jegyék, erkölcs vagy karakterrajzoknak (Mores) csak hogy azok illendően, külső 's belső tulajdonságaikban megegyezőleg illettessenek. — Tárgyait az elbeszélő költész merítheti még a' történetek és jelenetek mellett az embertől kezdve le a' lelketlen és állati orszáig, valamint fölfelé is az érzést haladó világ' köréből, hol e' két kör az emberi szabadság' körével kapcsolatba és viszonyhatásba jó: minthogy azok az ember miatt jelennek meg.

Az elbeszélő költemény nemei: a' komoly és víg Hósköltemény, Romanza és Ballada, Legenda, költői Elbeszélés, Mese.

21. §.

Komoly Hósköltemény.

A' komoly Hósköltemény az embernek azon állapotját adja-elő érzékenyen 's tökéletes szépségben, melly állapotban akkor van, midőn az ő emberi szabadságának vagy szabad akaratjának ereje a' sors' erejével 's hatalmával küzd;

így tehát két ellenkező dolgot fest, t. i. a' szabadságot és természeti szükségét, egymással harczolólag. Innét azután vegyes kedves és kedvetlen érzelem származik, hol az előbbinek az utóbbin győznie kell, akár diadalmaskodják a' hős az ellenkező sorson, akár pedig ettől elnyomattassék. — Az egyes szóbeli szépségek általában bele illők; a' tárgybeliek közül pedig kivált az *erő, merészség, nagy, nemes, fenlengő és innepi, érdeklő, indulatos, váratlan és csudálatos* foglalnak benne helyt. — A' hős költeményben kétféle erő és szabadság uralkodik, t. i. *erkölcsi* és *testi* erő 's szabadság, mellyek közül az erkölcsi a' testinek munkásságát mindenkor és mindenben feljűlmulja. — Egyéb tulajdonságai a' hős költeménynek ezek:

1. Benne csak egy, és olly' hősnek szabad lenni, a' ki szabad akarattal bír, de a' melly akaratját a' természeti szükség vagy sors annyira korlátolja, hogy a' hős a' miatt a' sors ellen törekedni kényszeríttessék. Ezen hős az ő külső 's belső méltóságára nézve úgy tűnjék ki, mint a' cselekvény' fő személye, kire minden történet akár közelebbről, akár távolabbról behasson; a' többi cselekvő személyek csak mellékhősök, kik a' történet' kivitelére és a' hős' célhozjutására helyesen alkalmaztatnak. Nem épen szükség, hogy a' költemény' hőse mindenkor a' legfőbbbrangú személy legyen; lehet akármellyik vezér, mint Zalánfutásában Eto.

2. A' költemény hősenek karakterét híven kell rajzolni azaz: őt olly' derék külső 's belső magaviseletben állítani elő, a' millyen egy testi,
de

de kivált lelki erőre nézve tökéletes emberhez illik valamelly fő dolog' kivitelében. Szükség ugyan is, hogy a' hős karakterfestése bámulatos legyen, a' mi annál inkább olyan, mennél bámulatosabb a' hős ereje ellen szegült sors' hatalmának festése. Ha tehát a' költész a' hős' karakterét emelni kívánja: emelje föl előbb a' sors' hatalmát olly magasra, hogy rajta diadal-maskodni mind roppant munkával, mind hasonlíthatatlan lelki erővel lehessen. Egyedül csak így gerjed az előadás eránt másokban részvétel. Mert valamint nevetség kevés akadály' feljűlmulására nagy karakteri erővel készülni; azintolly' nevetség valami nagynak legyőzésére púlya lélekkel indulni. — A' karakter' hívségéhez tartozik annak állhatatossága is, hogy t. i. az semmi körülmény által meg ne vesztegettesék, se semmiben alább ne szálljon; különben a' hős gyáva leend 's azonnal nem lesz hős az akadályokon élve vagy halva; csak hogy ha elesik, úgy essék el, hogy halálának bizonyos következése legyen az akadályokon vett győzelem és az ebből származni szokott közjóllét; mert csak így érdemel részvételt, tiszteletet, csudálkozást mind az utolsó szempillantatig. — Végre a' költemény mellék- segéd- hősei is végig megtartsák azon karaktert, a' mellybe eleinte öltöztettek, legyen az akár jó, akár rossz oldalról érintett.

3. Legyen meg benne a' *forma*, *cselekvény* és *időegység*. A' formagyűség nemcsak külső költött- történeti igazságot kíván-meg: hanem azt is, hogy a' hős' tetteinek belső szükséges következései legyenek, szabadsága a' sors' ha-

talmával belső képen függjön össze, az az: hogy bizonyos esetben máskép teljességgel nem cselekedhetnék, hanem csak úgy, a' mint cselekszik, és csak ilyen cselekvése módjánál fogva adhatja meg a' tetteiből várt következtetést.

A' cselekvényegység szerint egy hősnek csak egy fő cselekedete van. Mellyért nem adatik elő a' hős' egész élete, hanem abból csak egy fontos, szívreható és fenlengő érzelmet gerjesztetni képes fő eset, melly több részből álló egészt képez. — Illyen eset lehet már: a' háborgó népek lecsilapítása, országalapítás, nemzeti szabadság' helyreállítása, világ' kezdete és vége, az emberi nem' megváltása s egyéb, mellybe a' költemény' hőse nevezetes részt vett. — Folyhatnak-be a' fő cselekvénnyel némileg rokon mellék történetek is különfeleség miatt és az unasztó egyformaság' elhárítása végett. Az időegység azt kívánja, hogy a' történet folyamata csak kis időszakaszt foglaljon magában, néhány hónapot, vagy csak néhány napot, a' mi a' külső világot tekintve még is nagy kiterjedésű idő; különben a' hosszú időre nyújtott hős költeménybe sok idegen tárgy keveredhetnék. — — Ezekhez járul még a' *helyegység* is, mellyet a' költésznek annyiban kell megtartani, hogy a' történet' előadásában egyik helyről a' másokra hirtelen által ne ugorják, hanem a' költőzködést röviden érintse.

4 Az előadásban legyen meg a' nagyság és méltóság. Mellyért, a' személyek nemes viselkedésükhöz illőleg, hangja többnyire komoly, kifejezése nemes és válogatott, még is együgyű és természetes; néha rövid és tömött. A' mun-

kálódó személyek olykor beszélnek, vagy párviaadalra kelnek.

5. Legyen kezdete, közepe és vége, mely részeket neki a' fölosztás adja. Kezdődig Isten' vagy múzsa, vagy más istenesített idea' segítségül hívásán, vagy akármilyen előképzelet' vagy érzelem' kifejtésén; úgy következik a' történet oka, a' személyismértetés és rendelkezések; közepén van a' cselekvény folyamata és szövődéke (nodus); végén a' kifejlés, mely úgy szép, ha fölemelkedett érzelmet és még várást gerjeszt. Kisebb részekre külön könyvek vagy Énekek osztják. — Versmértéke leginkább Hexameter, de lehet 12 szótagú rímes vers is, vagy rímes dactylikus.

Hős költemény íróink: Gr. Zrínyi Miklós. Gyöngyösi István. Döbrentei Gábor, Czuczor, Horvát Endre, Vörösmarty.

22. §.

Víg Hősköltemény.

A' víg hősköltemény csak tárgyára nézve különbözz a' komolytól minden másban vele megegyez, kivéve ez egyet: hogy hőse vagy soha, vagy csak igen ritkán vettetik halál alá, hanem az ellene munkálódó sors' szövődékein élve győz. Ugy tetszik, mintha ezen hősköltemény kettős formájú volna, t. i. szomorú és víg; szomorú a' hősnek a' maga terhes bajára nézve, víg a' nézőnek azon tréfás fordulatokra nézve, mellyek a' hős' baját okozzák. Nagyon megkívántatik, hogy a' hős ingerlékeny sze-

mély legyen, a' sors' játéka pedig ingerlő, mert innét legtöbb nevetség származik. Birhat az indulatok' csaknem minden nemével, a' sors pedig minden tréfás módét támaszthat az indulatok' játékos legyőzésére. A' költemény' folytatja tréfaileg elmés szövedékű, kifejlése váratlan; a' vastag tréfát és indulatoskodást, mint gyakran halált azúlhetőket kerülni kell, mert az irtozatos bele nem illő. Mind a' külső, mind a' belső karakter festés, hol a' gúny nagy helyt foglalhat, legyen szépízlésileg mulattató és nevetséges, költőileg pedig ékes. — Versmértéke Hexameter vagy rimelt 12 tagú vers, mint Csokonainál: Dorottya II. Köt.

23. §.

Romanza és Ballada.

A' Romanza a' Balladatol inkább csak név szerént, mint tárgyra nézve különböz, mert mind kettő sors' hatalmával küzdő személyt fest és annak tetteit adja-elő érzékenyen 's szívre hatólag. Mind a' kettő az emberi szív' legerősebb érzelmeivel, úgymint; a' szerelemmel, atyafiságos, barátságos, haza- és nemzetszeretettel 's becsületérzéssel foglalatoskodik; melyért megvan bennük az érzelmi heves emelkedés, kivált a' Romanzában, melly a' Balladától, belső, mindenkor szerelmet tárgyazó foglaltjára és külső tömöttebb rövidségű formájára nézve, melly énekre is alkalmazható, valamennyiben még is különböz. Balladában nem szerelmi tárgyak is adatnak-elő. — Tárgyaikat vagy valóságos vagy költött történetből, My-

thológiából, hősi időkerből, vallásos képzele-
ből, vagy Klastromi életből meríthetni; hol az
előadásban, mellynek kiterjedése a' küzdés
egyenlő 's heves festésétől függ, az eszközök
(machinae) ritkán használatnak. A' hős egy,
de méltó alakban előállított, személy lehet több
is; a' kifejlés pedig a' tárgyhoz képest, vagy
komoly vagy víg. All rímes jambusos vagy tro-
chaeusos verskötetekből, gyakran rímes dacty-
likusokból, vagy véghangatlan jambusos vagy
trochaeusos sorokból, éneki könnyű folyósággal
's szelíd hangon írva.

Romanzát és Balladát írtak: Kisfaludy Sán-
dor és Károly, Sup. Kis, Kölcsey, Czuczor,
Bajza, Vörösmarty.

24. §.

L e g e n d a.

A' Legenda is személy 's történet garjosa-
tette érzelmet ad-elő érzékenyen 's tökéletes
szépegyezésben. Tárgya vagy az egyházi hagyo-
mányokból, vagy az indus, aegyiptus, zsidó,
görög, római, keresztyén 's mahumedanus re-
gekből vétetik; hol az erényért tett csudák,
hóttettek és véráldozatok főlemelkedett vallásos
érzelemmel rajzoltatnak. Innét, folyamata rend-
hagyó, természet fölötti és csudálatos kifeje-
zéssel bír; kifejlése pedig minden várakozást
feljűlmutató. Lehet víg tárgya is hol még is, a'
történeti csudálatosság előre bocsátatik, 's úgy
következik egy történeti hitel nélkül is szűkül-
ködhető tudósítás, melly, mintha az érzelen

megtévedt volna, úgy rekeszti be a' műdarabot, hogy nevetséget gerjesszen. — Előadása egyszerű, de nemes, hosszas ékesítés és festés nélküli. — Versmértéki rimetlen ötös Jambus vagy Trochaeus; folyó beszéd is használható, sőt rimes verskötet is.

Legendát láthatni: Zzebkönyv. 1821. Sz. Péter Edvi Illés Páltól. Nefelejt. 1831. Ikrek; és B. Mednyanszky Alajos magyarosított munkájában.

25. §.

Költői Elbeszélés.

A' Költői Elbeszélés nem valamelly hőst, hanem történetet tárgyz; az az: itt nem annyira a' hős, mint maga a' történet vétetik tekintetbe. Tárgya valóságos történet is lehet, de a' mellyet célja szerint változtathat, 's ebben különböz a' prózai elbeszéléstől; lehet szabadválasztású kigondolt tárgya is. Mellyért kidolgozása szabad és eleven, kivált a' benne helyt-foglaló érzékeny előadás, hasonlatosság és elmélkedések (reflexiones) miatt. — A' költői Elbeszélés vagy *komoly* vagy *víg*. A' komolynak az élet' fontos és komoly eseteiből és a' szabad akarat szívre ható tetteiből származott érzélem szolgálhat tárgyul. A' víg azon kedves érzélemből ered, mellyet a' költészen az emberi bohóságok, gyöngeségek és hibák kelesztenek. Mind a' kétféle Elbeszélésnek fő tökélye egy olly' hatható előadás, melly által az olvasóban történettel megegyező érzélem gerjesztessék. A'

komolyban a' sors ellen kikelést, vagy személyes heveskedést; a' vigban pedig a' gúnyolódást kerülni kell. Végre a' történet' szenvedő hőse szemmel tartassék. — Irhatni folyó beszédben vagy levél formában; mértékes vagy rímes versekben.

Számos költői Elbeszélést írtak : Fáy András, Kisfaludy Károly, Kovács Pál, minden évi Aurórában; továbbá Döbrentei, Bajza, Kovacsóczy, Lukács Lajos 's mások.

26. §.

Rege és Novella.

A' Rege és Novella az emberi 's különösen a' polgári életnek csudálatossággal vegyes szerelmi eseteit adja-elő. Annyiban különböznek egymástól, hogy a' Rege' tárgya az előidőből, a' Novelláé pedig az újabb vagy utóidőből merítettetik. Épülhetnek költőileg előadott igaz, vagy kigondolt történeten, melly gyors folyatú és célhoz siettető körülményekből álló legyen. A' hősi egység mindkettőben megkívánatik. Hangjuk a' körülmények mineműségéhez képest különféle. Az úgy nevezett Néprege vagy Pórrege, minthogy leginkább a' köznép babonáin alapul, a' csudálatost és borzasztót nagyon megkívánja; valamint a' Tündérrege is, mellynek személyjei természet fölötti dolgokat véghezvivő bűbajosok vagy tündérek szoktak lenni. Formája kötött vagy folyó beszéd, valamint a' Novelláé is.

Regét írtak : Kisfaludy Sándor, Balla Károly, Fáy András (Sio tündérrege. Aur. 1836);
Novellát: Kisfaludy Károly, G. Majláth. Csató Pál 's egyebek.

27. §.

M e s e.

A' Mese az ember' állapotját és cselekedetét tünteti ki az érzéki világ' történeteiben. Minden Mesének két szükséges része van, t. i. a' tárgy és a' kép. A' tárgy olly' - többnyire erkölcsi- mondás, mellynék igazsága hasonlatosság által fejlik-ki; a' kép pedig olly' hasonlatosság, melly által a' tárgynak igazsága bizonyítatik-be. A' Mesében munkáló lények leginkább csak állatok vagy más lelketlen dolgok, mellyeknek természeti tulajdonságaik az emberi lelki természet' működéséhez méretnek; a' hennét Mese lesz. — Szükség, hogy az állatok' természeti bszűőneik es a' dolgok' természeti tulajdonságaik szorosan megtartassanak, p. o. a' róka ravasz, soha sem nagylelkű; a' szamár buta; alacsony érdekű, tunya túró, kevéssel megelégedő; a' sas kevély s' magában bizalkodó; a' rőpkény folyó; a' cser erős; a' fenyő magas; a' kő kemény 's a' t. A' Mese' igazsága legyen érdeklő, fontos, új és a' hasonlatosságból természetesen, könnyen, keresetlenül 's önként folyó, melly a' Mesének akár elején akár utolján állhat. Az előadás könnyű természetes és nemes legyen; mert a' nagy ékesítés miatt az oktatást belőle ki nem lehetne hamar venni.

Formája vagy elbeszélő, vagy beszélgető; folyó beszédben vagy versben írott. Versneme Jambus, vagy rímes vers.

Mesét írtak: Virág, Kazinczy, Sup. Kis, Fáy András, Vitkovics, Szentmiklóssy Alois és mások.

HARMADIK REND.

Színjátéki (dramai) Kőltemény.

28. §.

A' színjátéki kőlteményről általjában.

A' Színjátéki kőltemény rokon az Elbeszélő Kőltéménnyel annyiban, a' mennyiben ez is olly közvetett érzelmeken alapul, a' mellyeket bizonyos személyek, cselekedetek és történet-tárgyak támasztanak a' költész' lelkében. De különböz az elbeszélő kőlteménytől még is e' kettőben: 1. hogy a' dramai műdarabban a' költész nem lép-föl tulajdon személyében; hanem más beszélő és cselekvő személyt állít-elő érzelmének tolmácsául, a' ki a' cselekedetet személyes hatósága és nyelve által kezdi folytatja és végezi; 2. hogy a' dramai kőltemény általjában játékszínre készítettik és csak a' játékszíni előadás által lehet tökéletes szépegész. Azonban a' dramai kőltemény, mint csupán kőltemény játékszíni előadás nélkül is okoz' gyönyörködést, mihelyt kőlteményi becsé van. — A' dramai kőltemény' tárgya olly' történet, melly mesézet és cselekedet által folyik-le; vagy kez-

debből folyamathoz és végzetből álló cselekedet. Legalkalmas pedig az olyan tárgy, melyben a' cselekvő személy maga (az az: helyette a' költész) igyekszik magának alkotni körülményeket, akár teljesedik akarata, akár nem. Kevésbé alkalmas az olly tárgy, melyben a' körülmények hozzák a' személyt munkásságba; az olyan pedig épen nem alkalmas, melyben az ember' sorsát csupán a' külső körülmények határozzák meg. Mind a' három eset példából így lesz világos: az első esetben egy erényes ember maga alkot körülményeket magának az ő nagyra törekedése által, mert törekedése ellen mind természeti, mind emberek okozták akadályok támadnak. Ellenben a' nagy gonosz is maga alkot körülményeket, melyek iszonyatos szándéká' kivitelét akadályozzák. A' második esetben az olly' cselekvő személyt, a' ki a' Drama' elején még jó, de vagy rossz társaság, vagy nyereségvágy vagy szerelmi helyzetek miatt a' Dráma' folyamatán gonosszá lett, végre pedig rosszassága következményei őt ismét jóvá tennék: a' Körülmények hoznák munkásságba. Illyen a' külső nem pedig belső szükségből harczoló hős 's t. e' f. A' harmadik esetben a' hős magát végképen a' sors' jeleneitől 's ezek' kényük szerént engedi gyötretni, vagy megörvendeztetni, hogy mint boldog tűró, gerjesszen: maga eránt szánakozást a' nézőkben. Az illy' személyt méltán nevezhetni gyávának.

A' cselekedet vagy költött (kigondolt) vagy a' történetíráshoz merítették; akármiilyen tárgyat válasszon pedig a' költész, kell abban lenni *cselekedetnek és kimutatásának* (actus et reprae-

sentatio.) — A' cselekedet' tulajdonai: az *egység, egészség és igaznakléttség.*

1. A' cselekedet' egysége megkívánja, hogy a' mondottak és történetek szorosan a' fő cselekedethez tartozzanak és avval együtt egy célra törekedjenek. E' végre tudni kell a' cselekvő személy' célját és célja elérésére használt eszközeit mint mellék cselekedetet. Mivoltiképen a' cselekedet' egysége maga a' célhoz jutás, mellyért a' munkálódó személy mindent tesz, sőt ha szükség, magát is föláldozza. — Ide tartozik még az *idő- és helyegység.* Az időegységnél fogva a' cselekedet' folyamatja kevés időre, csak néhány órára, legföljebb néhány napra terjed. A' helyegység szerént a' cselekedet egy helyen vagy legalább egymáshoz közel fekvő helyeken vitetik véghez; tehát a' hely' hirtelen és más helyszínre vagy földtájra változtatása hiba. A' helyváltoztatás leginkább a' Drama' új szakaszában történik, kivévén, ha más a' Drama' céljához tartozó dolog egyazon időben történnék: melly okból a' hely' színét a' szakasz' folyamatában is meg kell változtatni. — Történhet a' dolog: várban vagy a' tábor' fősátrában és a' harczmezőn; vagy városban több háznál vagy faluban a' kastélyban és körülötte panaszt háznál, vendégfogadóban 's a' t. Az egy fölvonású Dráma egy ház' külön szobáiban, vagy valamely' helynek külön részein megy véghez; hol a' helyváltozás a' jelenésekben történik.

2. A' cselekedet' egészsége abban áll, hogy legyen eleje, közepe és vége. Az elejében a' cselekedet, a' cselekvő személyek 's egyéb tudnivalók nyilatkoztassanak ki; a' személyek'

karakterük is itt ösmertessenek-még a' nézőkkel, valamint a' történet' szövénye is itt kezdődjék. — A' Drama' közepén van a' szövény (csomó, nodus), mely a' cselekedet' kifejlése ellen fölhozott akadályokban áll. Ezen akadályok ugyan nagyok és szövevényesek; de zavart szövedékek még se legyenek; mélyeken azután a Drama' hőse olykor tetszetileg győzön, hogy az algyőzelem' fokáról visszaesvén, annál nagyobb mértékben érje előbbeni szomorú állapotja. A' Drámának ez a' része leggyörködtebb, úgy mint a' mely a' nézők' figyelmét legjobban magára vonván, várakozásukat a' dolog' kimethetle felől kíváncsilag függeszti-föl. — A' Drama' végén megváltozik az eset a' szövény' kifejlése és a' csomó föloldása által, mely kifejlésnek természetesen 's annak okáért előre Mesterségesen elkészültnek kell lenni; legyen váratlan is, de azért a' szövedékből folyó. Tehát a' kifejlésben minden természet fölötti eszközt kerülni kell, mert a' miatt a' kifejlés nem volna természetes.

3. Igaznak tetsző a' Drama akkor, ha a' néző a' cselekedetet mintegy valóságként tekint, a' mi csak úgy történhet, ha mind a' fő mind a' mellék személyek *karakterfestésük*; valamint a' *ruházat* *illendősége* és a' *színpad* tekintetbe vétetnek. — A' Drama munkás személyeinek mennyiségük a' költésztől magától függ; arra legjobban kell vigyázni, hogy köztők veszteglők, az az olyanok a' kik a' Drama folyamatát és kifejlődését semmiben elő nem segítenék, elő ne forduljanak. Ezen személyek egyikének fő személynek kell lenni (Drama hő-

se), a' ki az előadásnak olly' középpontja, kinek körülményeiből ered az egész cselekedet, kinek sorsát érdeklik a' Drama' egyes részei. A' főszemély' karaktere részint az ő céljából, részint célja elérésére választott eszközeiből s ezek hasznavételeiből ismértetik meg; de minthogy a' hős sors' legyőzésén iparkodik, bírjon állhatatos karakterrel; akár élve akár halva győzzön ő. Ha a' hős halva győz; legyen sok szenvedés által elkészült halálának mind oka mind foganatja. — A' mellék hősökben is állandó karakter kívántatik-meg. — A' személy' külső karakteréhez tartozó ruházati illendőség mindenkor a' személy' méltóságához és a' nézők műveltségükhöz s általában művelt közönséghez alkalmaztassék; mellyért ne csak csinos, hanem ékes is, e' mellett pedig a' színpadon minden nemzetfél' viseletével megegyező legyen. De már ez, és a' Színpad' elrendelése a' színjátszót illeti inkább, mint a' költészt, és az áttatáshoz (illusio) tartozik.

A' kimutatásnál fogva a' Dráma némelly főbb szakaszokra oszlik, melly szakaszok leginkább a' történet' fordulatainál használtatván egyenlő távolságban állanak és egy különös egészt tesznek. E' szakaszokat hívjuk Fölvonásoknak, mellyek ötnél többre ne terjedjenek. Ekkor az elsőben a' személyek' megiamertetésük, a' három középsőben a' történet' folyamata és szövénye vagy a' csomókötés, az utolsóban pedig a' kifejlés vagy a' csomó' föleldása foglaltatik. Így történik a' négy és három fölvonású Dramákban is. Két fölvonás nem adhat tökéletes Dramát, mert benne a' cselekedet mint-

egy kettévágatván, folyamatja ki nem elégít; de az egy fölvonásu, folyamatú művöltára nézve tökéletes lehet. A' Fölvonások kisebb szakaszokra vagy Jelenésekre oszlanak, mellyekben ritkán fordul-elő több három beszélő főbb személynél, azok is úgy váltsák-föl egymást, hogy a' színpad vagy soha, vagy csak pillantatnyi időre maradjon üresen. — Végre a' Dramai költésznek az előadott cselekedethez illőnek kell lenni; a' fönlengőkben magasnak, az ingerlőkben indulatosnak, a' szelidekben nyájasnak. Tudjon a' költész minden személlynek karakteréhez illő hangot vagy nyelvet adni; de tulajdon gondolatait és érzelmeit azoknak soha ne kölcsönözze. A' beszélgetés legyen világos értelmű a' cselekedethez alkalmazott és hosszan nem terjedő; a' belső munkásság' kitörése okozta egyes beszéd (monolog) is inkább rövid pontos elmelkedésből, mint hoszu szószaporításból, álljon. — A' Drama' nemei: a' szomorú, víg és színjáték, és az énekes játék.

29. §.

Szomorú-, víg- és Színjáték.

A' szomorú játékban a' cselekedet' hőse a' sorsnak ő ellene rontó és őt elnyomni törekvő hatalmával küzd; melly küzdés kedves és kedvetlen érzelmeket gerjeszt. De a' cselekedet' végzetével, még a' hős' győztös elhanyaglásában is feljül mulja a' kedves érzelem a' kedvetlent. Minthogy itt az érzelmek nemcsak fölgerjesztetnek, hanem a' küzdés' szemlélésével folyvást emelkednek és nagyobbodnak is e' szerént a'

szomorú játék rokon a' komoly Hóskölteménnyel, még személyjei' karakterükre és méltóságukra nézve is. — Szomorú játékot írtak: Virág, Kisfaludy Sándor és Károly, Döbrentei, Szemere, Fay András, Vörösmarty, Kovács Pál; és fordítottak többen, lásd Külföldi Színjátékok. —

2. A' víg játék szép ízlésileg érzékenyített és a' szövény által kedves érzelmet gorjesztó emberi gyöngeségen, bohóságon, hijánosságon alapul. Tárgya a' tapasztalás' köréből merítetik, hol a' sors helyett az esetet kell az embernek okosan hasznára fordítania. A' vígjáték vagy *felső* vagy *köz*. A' felső a' polgári élet' cselekedeteit adja-elő nevetségesen. Ez ismét vagy karakterfestő; vagy szövevényes, ha kifejlése meglepő. Íratik nemesebb társalkodási nyelven. — A' köz víg játék a' közrendű személyek' cselekedeteiknek nevetséges előadását foglalja magában, hol a' költész a' tárgyválasztásban, karakterfestésben és nagyított kifejezésekben a' vaktörténetekkel élésben szabadabb hatáskörű lehet. *Tréfának* nevezzük akkor a' víg játékot, ha benne köz nevetséges személyek vagy átöltözött főbbek állítatnak elő. — Víg játékot írtak: Fay András, Kisfaludy Károly, Kovács Pál.

3. A' szín játék vagy néző játék (*Schauspiel*) a' szomorú és víg játék közt közép helyet foglal, de sem a' szomorút tragikai erejére, sem pedig a' vígat víg érzelmeire nézve soha utolnem éri. — Hőse a' házi és polgári életből választott olyan személy, a' ki saját vétke nélkül, legfőljebb is vigyázatlansága vagy keménysége miatt szen-

ved; jeles pedig polgári erényeiről, bátorságáról és a' szenvedés' türésében állhatatos nagylelkéről, ki ellen a' sors mindig rossz emberek' közbejövetelel küzd; de végre, mint megkísértett virtus, a' harczból csudálatosan menekszik-kí. — Személyjei komollyal vegyes vígak, pontos karakterfestéssel és magokhoz illő nyelvel bírók. — Irtak: Kisfaludy Sándor és Károly, Vörösmarty, Kovács Pál.

30. §.

É n e k e s j á t é k.

Az énekes játék olly' dramai műdarab, mellynek elrendelésében és kidolgozásában vagy folyvást tartó, vagy csak váltva járó muzsikai kíséret uralkodik hogy így a' hangművészséggel kapcsolatban állásnál fogva az érzelem fölgerjesztessék. A' Cantatától dramai formájára nézve különböz. Egyes nemei: az Opera Operetta és Melodrama.

1. Az Opera' foglalatja és kidolgozása közelít a' szomorú, vig- és színjátékéhoz 's felosztatik *komolyra*, *vígra* és *vegyesre* mellyben a' komoly és vig tárgyak egymást váltva fordulnak elő. Az Operában, hogy könnyen unalmassá ne legyen, szükséges a' csudálatosnak bája és ingere valamint az ékesítések' eszközök és öltözetek' olly' egyűveillesztések, hogy képesek legyenek az érzésekben igen heves képet gyujtani. Mythologiai 's regényes idyllioni tárgyak Operára alkalmasabbak a' történetiek-nél. Nyelve a' lantos költésével megegyez, és a'

a' Recitativát kivéve meghatározott szótagmértékű.

2. Az *Operetta* az Operából származik, 's attól annyiban különbözik hogy beszélgetése folyó, de közbe Ariák és Karok vettetnek; a' muzsikai kísérést pedig a' beszélgetés benne megszaggatja. Folyamatja azért nem természetes, hogy a' melly személyek egymás közt folyvást beszélgettek, nem sokára ismét énekben közlik érzelmeiket. Tárgya víg és komoly.

3. A' *Melodrama* az Operától és Operettától abban különbözik, hogy benne a' személyek nem énekelnek, hanem csak szavalnak, a' muzsika pedig egyedül a' nyugpontokat tölti-be a' beszédben kifejezett érzelem folytatására. Foglalatja komoly és szenvedelmes; tárgya pedig ' különféle Mythológiából vétetik.

Operákat a' Magyarok fordítottak, illyenek: a' Tolvaj szarka, a' Búbajos Síp, a' Fehér Asszony, a' Búvós vadász, Zampa vagy a' Márványhölgy 'st. — Melodramát írt Guzmics Izidór (Etelka Kréta szigetében. Urania 1828).

NEGYEDIK REND

Oktató Költemény.

31. §.

Az októató költelmény értelmi és okossági ideákkal foglalatoskodik, 's egyedüli czélja a' tanítás. Hogy azonban az értelmi fogatok és okossági ideák költeménnyé váljanak, arra nemcsak a' gondolatkövetkeztetések, helyes rím

vagy szótagmérték kívántatnak-meg: hanem egyszersmind a' személyes érzelmek idealizált előadásában helyhezett költészeti szellem. Mert különben a' tudományos és művészeti igazságok és állítások' fontossága és nagysága az érző tehetséget hathatósan föl nem indítaná, és a' műdarab a' maga célját, t. i. a' gyönyörködtetve oktatást, éltevesztené. — Az Oktató költemény kétféle *felső* és *alsó*; amazt philosophicumnak is hívják, emezt pedig csupán oktatónak. A' felső oktató költemény vagy erkölcsi, vagy természettudományi; a' honnan tárgyai az istenség', halhatatlanság', szabadság', emberiség', erkölcs', vétek' s különféle igazsági elvek' észfogásai és ideái; vagy a' természet' és annak tüneményeinek fejtegetése. Az alsó Oktató költemény' tárgyai a' közélet' tapasztalásaiból; a' tudomány' művészetség' és élet' szabályai szoktak lenni. — Mind a' kétféle költemény egy tárgy' sorban következtetett igazságai körül forog egy fő célja törekvőleg: tehát szerte csapongó nem lehet. A' felsőben, magas tárgyaihoz képest fenlengő érzelmek uralkodnak a' szépségnek mindennemű jegyeivel, és a' lantos költészhez közelít az alsó, jóllehet néha magasra emelkedik, még is lágy, gyengéd előadású, és hogy száraz szabályaival ne unaszson: elevenítés végett történeti kitéréseket is megenged. — Az oktató költeményben megkívántató tulajdonságok még az *értelmesség*, *rövidség* a' tanítási szabályok könnyű felfoghatása végett, és a' *különféleség* a' gyönyörködtetés végett, hova leginkább a' jól alkalmazott elbeszélő kitérések, leírások és hasonlatosságok

tartoznak. Az indulatgerjesztő képes mondások mint az értelmességet nehezítők, igen vigyázva és csak a' kitérésekben 's leírásokban használtassanak. — Versmértéke Hexameter, vagy Pentameterrel váltva, és Jambus.

Irtak : Rajnis (Magyar Virgilius második kötet), Bácsányi (Intő szózat. Versei. 1826). Verseghy, Virág, Sup. Kis. —

ÖTÖDIK REND.

Vegyes Szerkezetű Költemények.

32. §.

Vannak olly' költeményes műdarabok, melyek külső 's belső rendületüknél fogva sem épen lantos, sem épen elbeszélő, dramai, vagy oktató költeményeknek nem mondathatnak: hanem magokban majd egy majd más költeménysztyályból foglalnak valamit. A' illy' alkotású költeményeket vegyes szerkezetűeknek mondhatni. Ide tartoznak: *Idyllion költői Levél, költői Leírás, Román, Mesélés, Satyra, Parodia és Atöltöztetés, Epigramma.*

33. §.

I d y l l i o n.

Az Idyllion vagy pásztori költemény a' régi aranykornak jámbor, ártatlan szerelmű, természetesi szemérmetségű és szabadságú embereit festi azoknak ép erkölcseik és tetteik 's

nyugodalmos megelegedés fűszerezte életmódjukkal együtt. Pásztori költeménynek azért neveztetik, mert az ártatlan állapot a' pásztori élettel leginkább megegyez; de azért személyei nem csak pásztorok, hanem vadászok, halászok, hajósok, kertészek, mezei lakosok, 's általjában minden mezei foglalatosságot űző emberek is lehetnek, csak hogy azok egy boldogabb világ' emberei legyenek, hol az érzékiség az okossággal még nem ellenkezik; hol, úgy szólván, már a' természeti ösztön jóra vezérli az embert. — Az illy' idyllioni személyek úgy állíttaisanak elő, mint szabad társaságban élők, hol minden egyes háznép önmagától függ, és a' szomszéd' barátságán kívül más egyesülést nem ismér. Lakhelyeik gunyhók, sátorok, barlangok, mellyeket, valamint tartózkodási és mulató helyeiket is erdőbe, mezőbe vagy kertbe 's mindenkor regényes tájékokra kell a' költeményben helyheztenni. Végre a' személyek' boldog nyugalmaikat sem erkölcsi szenvedés, sem szükség és nyomorúság félbe nem szakasztja hanem gyakran az időváltozások, éghabborúk, áradások 's t. e. f. természeti tűnemények. — Az Idyllion' tárgya: erkölcsi jószág, nyílt természeti öröm, Isten eránti vallásos érzékeny gerjedelem, házi és vallásos ártatlan szokások és szertartások, szabadlétel minden rosztól, mesterkélttől és erőszakostól vagy feszesztől. Jólhetnek közbe némelly hibák is, a' millyenek az irigység, féltékenység, dicsekedés, csak gonosz szenvedelmekké ne váljanak és inkább játék mint veszekedés képen adassanak-elő. — Egyéb szép tulajdonságai az Idyllionnak: a'

nyiltszívűség és a' nyájassággal egybekapcsolt kegy; van helyük a' mérsékelve szomorú érzelmeknek is; de a' durvaság, gyávaság és idomtalanosság távol legyenek. Nyelve természetes és együgyű, de azért nem alacsony; eleven, de nem elmés; nemes és szép, de nem igen ékesített. — Beszélő személye alig több háromnál, kivéven, ha az Idyllion pásztori színjátékká alakúl. Az Idyllion vagy lantos, vagy elbeszélő vagy színjátéki. A' kétutolsó versformája Hexameter vagy rímetlen Jambus; a' lantosé pedig rímes vers is lehet, de irathatik mind a' három folyó beszédben is.

Irtak Faludy, Rajnis (ford. Virg. Ecl.), Guzmics (ford. Theokr. maradv.), Kaziucz (ford. Gesner Idyll., Czuczor (a' vértesi vadász ifjak Aur. 1836.).

34. §.

K ö l t ő i L e v é l.

A' költői Levél a' prózáitól nem csak költeményes szellemére; hanem arra nézve is különböz, hogy benne a' költész nem csupán a' levél érdeklette személyhez, hanem ennek közbejöttével az egész emberi nemzethez szól, érintvén általános fontosságú igazságokat, érzelmeket, vagy történeti tárgyakat. Mellyért a' költésznek azon személyt, a' kihez ír, olly ideába kell helyheznie, hogy benne az egész emberi nemet szemelőtt tartsa. A' felvett tárgy érzékenyen adatik elő levél formában. Hangja, a' tárgy- és a' költész' érzelme' szerint lehetko-

moly, nevetséges és gúnyoló is; 'a tartozhat foglalatjára nézve vagy a' lantos, vagy az elbeszélő, vagy az oktató költéshez. Versmértéke Hexameter, vagy Pentameterrel váltva és Jambeon.

Irtak: Révay, Kazinczy, Sup. Kis, Berzsenyi, Vitkovics.

35. §.

Költői Leírás.

A' költői Leírás az együtt levő dolgokat bizonyos képpé alkotó képzelő erő tárgyait festi egyedül. Minthogy pedig a' képzelő erővel a' szoros rend ellenkezik: annak okáért a' leiratandó egésznek részei szabad összekapcsolatúak. Tárgya általjában maga a' természet és annak a' költészen bizonyos vonzó érzelmet gerjesztő jelenetei, melly érzelem, ha a' természet' árnyéklatos festésével jól egyeztetik: úgy áll-elő a' tökéletes költői Leírás. Ennek fő tulajdonságai:

1. Hogy a' természet festés némi igazságnál és szemlélhetőségnél fogva legyen tetsző; a' milyen csak úgy lehet: ha eleven, érzékenyítő és könnyen általlátható mineműségű; ilyen ismét úgy leend: ha a' költész mozgó és egymást felváltó tárgyakat fest és azokat lelkes lényekkel, vagy előidőbeli emlékezetekkel is eleveníti. P. o. valamelly időrésznek; vagy tájnak leírásában állitson elő munkáló személyeket is; vagy hasonlítsa a' most történőket, a' hajdan máskép

történni szokottakhoz; a' béke' boldogságát a' háboru' viszontagságaihoz 's a' t.

2. Legyen a' természetfestés magához vonzó; a' mi csak a' megegyező képek' szerencsés választása és azok' egymástváltogatásának kellemes folyósága, a' hangváltogatás, rajzoló szótagmérték (onomatopoeja) és versmérték' szép hangzata által lehet olyanná.

3. Terjeltessenek ki benne olyan ideák, melyekből az érzéki tárgyfestések mellett tiszta erkölcsi szív' érzelmei tűnjenek-ki. —

4. Ha a' leírás hosszabb: megkívántatik benne valamely terv, de a' mely jól rejtve legyen. Például: kitetszhet a' leírásból vagy a' mezei élet' boldogsága, vagy valamely táj' birtokosának kegyessége, jósága; vagy ártatlan szerelmi nyilatkozás; vagy hőslelkedés; gyermeki vagy szülei szeretet, isteni nagyság 's a' t. — Van helye a' Leírásban az elmélkedésnek, oktatásnak, jelesmondásnak; tartozhat pedig tárgyára nézve az elbeszélő, lantos és oktató költéshez.

Irtak: Csokonai (ford. Kleist' Tavaszát), Horvát Endre (Árpád IV. Könyv. 113 — 136 lap.) Szenvey (Görög orsz. Istenei. ford. Schiller után. Aur. 1825.) Nagy Károly (az Alakosok. Zsebkönyv 1821), Takács Judit (Keszthely vidék' leírása. Hebe 1825-)

36. §.

R o m á n.

A' Román az emberi nemet és annak sorsát, szabadságát és házi 's polgári életmódját adja-

elő költeményesen hív rajzolatban. Valóságos és Ideális világból kölcsönözött tárgyai, történeti személyei és cselekvényei a' szépízlés szerint alkottatnak. Legjobb olly' tárgyat választani; melly a' költésznek legtökéletesebben ismeretes tulajdon időkorából vétetik; vagy még jobb az ollyan tárgy mellyet mind maga mind olvasója előtt tudva levő erkölcsű, állapotú, gondolkozás-érzés- és cselekvésmódú tulajdon nemzetétől kölcsönöz a' költész. De azért a' régibb időből és más nemzeti állapotból merített tárgyak is jók. ha az akkori szokásokat, és nemzeti tulajdoságokat híven rajzolja a' költész, semmit el nem mondván, a' mi a' tárgy' időkorában és nemzete közt meg nem történhetett. — Fő gondja a' románírónak az, hogy választott személyei eránt részvételt gerjesszen: a' mit csak hív karakter- cselekvény- és esetfestés által tehet; továbbá a' szerencsésen kitalált bajos körülményeket ügyes illesztéssel igtassa a' történet' folyamatjába, a' fő történetbe behatás nélkül soha nem állható egyes eseteket pedig úgy foglalja össze, hogy azok együttvéve tökéletes egészt alkossanak. — Egyébaránt igen gyönyörködtető, ha mind a' fő mind a' mellék történeti folyamat meg-szaggattatik: mert így a' lélek, a' kifejlődés' pontjaig, a' függőbenmaradás által igen érzékenyül csiklandoztatik. — A' Román háromféle:

1. *Lantos Román*, melly csupán az érzelmekkel, 's különösen a' tiszta nemes szerelmi érzelmekkel foglalatoskodik. Ide tartoznak az erősebb szenvedelmi festések és élzékenykedő Románok, valamint a' háznépi rajzolatok is.

2. *Oktató Román*, mellyben az ember, egy az élet' tökéletlentégei alól fölmentett és az ő emberi méltóságával megegyező erkölcsi tökély' legfőbb fokára emelt személyt, mint az emberi élet' ideálját szemlélvén, arra taníttatik, hogy millyennek kell lennie.

3. *Elbeszélő Román*, melly személyt, történetet és cselekedetet rajzol. Ide illenek a' sorsal küzdő hősök; régi vagy újabb idők derék személyeik és a' közélet' komoly vagy mulatságos festése. Van benne helye a' szeszélynek és gúnynak is.

A' Román' nyelve a' mellett, hogy tökéletes költői bélyegű, egyszersmind művelt társalkodási hangú, sőt világos is azért, hogy a' pontos rajzolás által a' személyeket, tárgyakat és történeteket az olvasóval elevenen szemléltethesse, és inkább folyó mint kötött beszédű. Lehet elbeszélő, beszélgető és levélalkatu kivált ott, a' hol az érzések pontonként növekednek szenvedelmekké.

Irtak Dugonics, Báróczy, Kazinczy, Fáy Andr. Kisfaludy Kár. Bajza (Ottília. Aur. 1833) Kovács Pál (A' polgár leány. Aur. 1836), Csató Pál, Thaisz ford. Ivanhoet, Balogh ford. Különczöt.

37. §.

M e s é l é s.

A' Mesélés tárgya egészen költött, mellyben a' cselekvény' csomója és föladata tündéres lények által történik: azért is az érzéki és

érzéshaladó két világot összekapcsolva azoknak együtt folyó, egymást ingerlő és a' feloldást eszközölő történeteikkel együtt foglalja magában. Nagy helye van benne a' csudák' és tündérek' országnak, hol a' keleti, nyugati és északi mythologia egybevegyülve szüli a' tündérmeséket. — A' Mesélés alatt mindenkor bölcseségnek és oktatásnak kell lappangani, és mint-hogy az olvasó általa a' lelkek országában jár: alig mondhat valamelly költemény az emberi szívnek annyi finom dolgot olly' finom módon, mint a' mesélés; különösen pedig gyermeki szív kiképzésére igen alkalmas. — Formája elbeszélő vagy dramai; hangja foglalatja szerint, komoly, enyelgő, szeszélyes, vagy gúnyoló; nyelve, melyben a' természetes a' csudálatossal együtt-jár, közép írásmódú 's folyó vagy kötöttbeszédű.

Mesélések ezek: A' páratlan királyfi. Hebe 1826. Rózika. Aur. 1829. Tündér Ilona. Muzarion, Élet és Literat. Csongor és Tünde. Vörösmartytól. Sár mánt Király. Argirus.

38. §.

S a t y r a.

A' Satyra vagy gúnyirat az értelmi és erkölcsi tökéletlenséget, mint a' szép', igaz' és jó ideáljainak ellenkezését adja-elő azon célból, hogy általa fenyítve vagy nevetve jobbítson erkölcsöt. A' Satyra kétféle:

1. *Fenyítő*, melly az erkölcsi fogyatkozást érinti, a' vétket utálatos és veszedelmes képben terjesztvén elő 's azt keményen megfeddvén.

Tárgya maga a' legutálatosb és istentelenebb vétek is lehet: csak az undorítót és a' költész' tulajdon boszúvágyát 's csípősségét kerülje, mert a' költész' kötelessége nem az, hogy rosszra rosszat halmozni törekedjék; hanem hogy az erényt és az emberek' erkölcsi javukat pártul-fogja. Megkívántatik benne a' nagy, erős és fenlengő: mellyért nyelve kemoly, hathatós és méltóságos, mind merész képmásolatokat és erős figurákat, mind lantos repülést tűró.

2. *Tréfás*, melly a' polgári életmód' bohóságait, senákságait, elvetemedéseit neveti-ki, midőn azokat nevetséges oldalaikról illeti: hogy azok, a' kik magokat érintetve érzik, piruljanak 's jobbuljanak; mások pedig a' rosztól órizkedjenek. Megkívántatik a' bohóságok' eleven festésük, a' könnyű és tréfás hang; a' természetes nem pedig keresett elméskedés. Végre a' Satyraköltő, kinek mind általános mind különös emberismérettel kell birnia, csak olyan tökéletlenséget választhat tárgyul, melly egész népnél vagy állapotnál; nem pedig egyes személynél uralkodik különben személyes gúny (pasquillus) sülné-ki, a' mi épen semmi költemény.

Irtak: Kazinczy (Tövissek és virágok), Somogyi Gedeon, (Felelet a' mondolatra)], Sup. Kis, ford Juvenalis' Satyráit.

39. §.

Paródia és Átültöztetés.

Mind a' kettő Satyrai tárgyú 's némi neve a' Satyrának. Céljuk valamelly' már ko-

molytárgyú műdarabot alapképzetére, kifejezésére és helyére nézve egy új műdarab formában nevetségessé változtatni.

I. A' Paródiában a' komoly műdarab' tárgya elváltozik nevetségessé; de a' komoly forma megmarad. Egyébaránt valamelly kis tárgy' nevetségessé nagygyáemelése, vagy nagy tárgy'nak nevetségessé lealacsonyítása is Paródia.

P é l d a

Himfy' Boldog szerelmeinek 200-dik Dala:

Így lesz Paródiává:

27. Ko...zynak.

Miket szívem ömledzvé, .	Miket, szíved ömledzvé,
Énn-magam-lelt hangokban	Mást utánolt hangokban
Enekeltem, 's daloltam én, —	Enekeltél — szánlak szegény!
Nem nagy ész szóll azokban;	Nem nagy ész szól azokban.
Csak természet' szüleményi,	Pillongásnak szüleményi
Egyűgyűdek szavaim;	Versbe nyomott szavaid,
Bám' 's öröim' érzeményi	Vevőnek rossz szerzeményi
— Énekeim, dalaim!	Álomhozó dalaid.
De, ki mind ezt nem érezed,	Ha tehetség nincs erebben,
'S talán hiú hangnak veszed, —	A' lant dörömb lesz kezeden
Élelmed a' Nap alatt,	'S élelmed a' nap alatt
Csak agyagból kelt falat.	Csak agyagból sült falat. *)

47-dik Pályalomb: a' Sonettírónak. Írt még Kisfaludy Kár; Andor és Juczi. Hős Fercsi. VIII. Köt

II. Az Átöltöztetés (travestitio) a' komoly tárgyat megtartja: hanem a' költemény formá-

*) Kritikai Lapok, kiadja Bajza IV. Füz. U. o. láss még, egyet Himfy' b. sz. 140-dik dalából

ját úgy elváltoztatja, hogy az új forma által a tárgy nevetségessé válik. A' hős költemeny legalkalmasb az átöltöztetésre. Szalkay fordítá Blumauer' álöltöztetett Aeneisét; de ujont egy eredeti magyar is jött-ki Parisban.

40. §.

Parabola és Paramythia.

I. A' Parabola egy olly' költött történetnek vagy cselekedetnek elő adása, mellyben valamely igazságnak vagy erkölcsi állításnak példázatja foglaltatik. Benne a' történet folytatott hasonlóságban adatik-elő, 's általa az értelmi vagy erkölcsi igazság érzékenyítettik, melly érzékenyítésnél fogva lehet egyedül költeménnyé. — Az Új Szövetség' könyve számos erkölcsi példázatokat foglal magában.

II. A' Paramythia valamely Mythológiából előállított személy, történetét vagy cselekedetét adja-elő érzékiképen tökéletes formában, de bizonyos új értelemmel fölruházva. Hangja erősebb érzelmű, mint a' Parabolaé; karakterére nézve is különböz ettől, mert csupán elbeszélő: a' Parabola pedig lehet oktató is és lantos. — Mind kettő természetes és együgyű kifejezéssel híró: hogy a' köznép' és ifjúság' értelme könnyen felfoghassa. — Paramythiákat hagyott Kazinczy, Herder után fordítva.

Epigramma

Az Epigramma a' hajdani görög templomi, sírbolti és emlékkövi felül írástól ma már újabb értelmében különböz: mert olly' elmés költeménnyé lett, melly inkább az értelem' mint az érzelem' és képzelet' szüleménye. Nálunk tehát az Epigramma olly költeményi műdarab, melly egy kitetsző elmés gondolatot igen röviden ad-elő, festvén erkölcsi jóságot, vagy tökéletlenséget olcsárolván 's fenyítvén. Mellyért az Epigramma lehet *dicsérő*, *olcsárló* és *gúnyoló*. Megkívántatik, hogy álljon egy fő gondolatból, melly kitűnjék 's gyönyörködtessen és hogy a' várakozást függőben tartsa 's végre kielégítse; ez az Epigramma fulánkja, melly mindenkor elmés legyen. — Két neme van még az Epigrammának: az egyik *egyszerű* az az olly rövid költemény, melly magában, minden mesterséges következmény nélkül jelent valamit, mint akármelly más költemény, és a' Görögöknek különösen tetszett, a' honnét görög idomzatunak is mondatik, tárgya pedig oktató, Satyrai, idyllioni, dramai, lantos, elegiai, a' millyent Kazinczy, Kölcsey, Vörösmarty eleget írtak. Példaul:

Sír vagyok, elhullott magyaroknak sírja Mohácsföld,
 Melly vérből nevelek gyász telekimre mezőt
 De ne pirulj, oh honfi, azért eljöni sikomra,
 Had gázolta határt látni 's az árva cselét:

Kart és férfi kebelt vive itt a' harcza magyar nép;
Sorserejű számmal győze az ezman erő.

Vörösm.

A' másik Epigrammanem az összetett Epigramma, mellynek jelentéséből némi váratlan következés fejlik-ki elmésen; részei: az *előadás* és *berekesztés*. Az előadás mint első rész azt foglalja magában általános jelentésül, a' miből szükséges képen valamit elmésen következtünk; a' berekesztés, mint utolsó rész, az előre hocsátott előadás' jelentéséből következteti elmésen a' váratlant, — a' mi az Epigrammának veleje. Martialisról martial-idomzatúnak hívjuk 's tökéletessége e' párversben foglaltatik:

*Legyen Epigrammád mekalkatu: teste kicsinyded,
Birjon fülánkal 's mézei is legyenek.*

vagy Vitkovics szerint:

*A' nyílt részához, bár nézd, epigramma hasonló;
Teste kiesiny, vidám színe, az alja tövis.
Friss illatjával tüstént érdeklí az öröd',
Színevel szemédett, végtövisével eszed.*

Az epigrammai elmesség leginkább e' következendő képen tűnik-ki:

1. Ha az olvasó lelke feszülve (függőben) tartatik 's más fejlik-ki mint a' várt, p. o.

*Versedben nagy könnyűség van, Dalmi, dicsekszel.
Könnyű lenni szokott, nem csuda, a' mi üres.
Szentmihl.*

2. Midőn a' mellyek egymással ellenkezni láttatnak, egyazon dologról állítatnak, p. o.

*Gyógyfi minap drásó volt de meguntá kapáját,
 'S kedvezvén a' sors, orvosi rangra kapott.
 Ő mint sirásó, embert temetett-be halottan;
 'S mint orvos szintén embereket temet ő.*

3. Hogyha azok, a' mellyek szükséges képen egybe-köttetve látszanak, egymástól elválasztatnak, p. o:

*A' vásáron üres kézzel jelenik meg Orozdi:
 Tölt zsebbel 's kézzel tér-meg Orozdi viszont.*

4. Midőn valamelly ejjentétel által egy nem várt hasonlatosság tűnik-elő, p. o:

*Ember hoz törvényt, megtartja, de rontja is ember;
 Tartani emberség, rontani emberiség.*

Vitkov.

5. Mikor a' szójáték, ha nem hideg 's ízetlen; tréfára serkent, p. o.

*Futtattok lovakat nagy urak! 's 'egy futni tanítottok;
 Kérdés futni-tudás nem szül e' majd szaladást?*

Vitkov.

Vagy: Szegfőnek néztem 's székfű vala. Otromba csalódás!

Szolli, szemem szívem benned igazra talált.

Kazinczy.

Jegyzés Gunyoló és ócsárló Epigrammákat lelsz a' Kritikai lapok' első és negyedik Füzetiben. Példaul:

Cs.pl.v.csnak.

Gázoltál szent hamvain a' nemes éltü VIRÁGNAK,
 'S nagy szavait törpén, törpe, hazudtat elénk.
 Elni fogadsz, de gyalázatotul, a' lelkes öreggel;
 Tiszta virág volt ő, 's ronda te, pókja levél.

Má-

M á r é V á r a.

Maré' Vára dagadsz, szólj illy iszonyúra mi pöffeszt?
„A' tengernyi pityer 's a' zivatarnyi sohaj.“

H...nyi Pálnak.

Láttalak a' Helikon' tetején mászkálni 's türelek,
Gondoltam, neked ott mászni legelni szabad.

42. §.

Vannak még más apró elmejátékok, hova méltán e' következők számlálatnak:

1. *Rejtett szó* vagy *szórejtvény*, melly *csererejtvény* is lehet. Midőn t. i. a' dolog' természeti tulajdonsága vagy a' szó' tartalma úgy iratik körül, hogy azon körülírásból maga az alatta lappangó dolog' vagy szó, ismérete kitünjék; 's ekkor *talánynak* nevezzük. Gyakorta a' rejtett szó' egyes szótagainak is van tulajdon valami dolgot jelentő értelmük, mellyek ismét külön körülíratnak; néha pedig valamelymás értelem' előállítására a' szótagok és betűk vagy megfordíttatnak vagy helyükre nézve fölcseréltetnek egymással. Ezutóbbi eset által áll-elő a' csererejtvény, melly a' *néccserével* (anagramma) szinte egy.

2. *Rhapsodia*, vagy is nagyobb költeményekből kiszedett és új kezdettel ellátott darabok.

3. *A' tökéletes versek*, mellyekben vagy a' beszédnek minden része, vagy a b c-nek minden betűje megvan.

4. *A' hason kezdőbetűjű versek*, mellyekben minden szó egyazon betűn kezdődik.

5. *A' háttal menők* vagy visszalyosok, mellyek visszafelé olvastatvak is megtartják versmértéküket, 's értelmük visszaolvasva gyakran ellenkező, mint a' *rákverse*; gyakran egyazon; mint az *ördögverse*.

6. *Fok- vagy fuvolyaversek*, mellyek szótagonként növekednek vagy fogynak.

7. *A' viszonyhatók*, mellyekben az egyik vers' minden szavainak megfelelnek a' másik vers' minden szavai, mint Virgiliuséi: *Pastor, arator, eques* 's a' t. vagy Ciceróéi: *defendi, tenui, vetui*, 's a' t. vagy a' prágai Curián írott párvers.

8. *A' közigéjűek*, Mellyek a' párvers' mind a' két mondásával köz szavakból alkottatnak.

9. *A' soktaguak* vagy lassúk, hosszúságvakból.

10. *Alakváltoztatók* vagy Proteusok, mellyek, ha a' szavak akármilly rendel helyeztetesenek, még is megtartják a' versszabált és értelmet.

11. *Acrostichon* vagy jelesrendű, olly' verssorokból áll, mellyeknek első vagy középső vagy végbetűik együttvéve valamelly tulajdon nevet vagy rövid mondást vagy a b cei betű-

rendet jelentenek. Csillagalakba írva csillagnak is neveztetik.

12. *Echo* vagy visszhang, olly' f' vers, mellynek végszótagai, mintha a' hegytől csapatnának vissza, váratlan választ adva a' kérdőnek.

13. *Chronostichon* vagy idővers, mellyben az esztendő ezen betűszámok által jelentetik: I. V. X. L, C. D. M. Foglal magában vagy valamely időbeli nevezetes történeti tárgyat, vagy alkalmi tisztelkedést 's egyebet. Arra még is figyelmezní kell, hogy, a' mennyire lehetséges, minden szó foglaljon magában betűszámot, magában pedig a' főjelentésű szóban legyen a' legnagyobb szám.

14. *Cabbalisticum* vagy titkosvers mellynek minden betűje mint megannyi szám, 's általa szintén esztendő jelentetik. Így p. o. a-tól k-ig mind egyes; l-től s-ig mind tizes szám, t 100-at, u és v 200at, x 300at, y 400-at z 500at, tesz.

T O L D A L É K.

*Példák a' nehezebb alkatú lantos vers-
mekre.*

I. S O N E T.

A' Sonetnek a' rimhelyeztetés többféle ala-
kot ad legközségesebb mindazonáltal az,
melyről főntebb értekezénk.

E c h o.

„Hallgatsz, 's csak sóhajtasid lengenek,
Csak néma köny csepeg bus arczaidra,
Esongve fordulsz embertársaidra,
Hogy együtt-érzéssel könnyítsenek:

Nem ők, nem ők, az érzéketlenek!
Hideg pillantást vetve kínaidra,
Miért vonúla kőd szép napjaidra?
Mi bánt? mit vesztél? ők nem kérdenek.

El! Társat a' bús nálok nem talál.
El, én felém! Szív szívhez szólhat itten;
Jer, öntsd-ki bánatod' nekem meghitten.

'S ha hívedtől megfosztott a' halál,
Jajgassd nevét, nevével költs-fel engem,
'S enyhülni fogsz, ha kínod' visszazengem.“

Szemere.

II. MADRIGAL.

Alkony.

Esthomály teríti enyhe pamlagát,
 Nap biborba rejti hegy megé magát;
 Hold szerelmesen sűt lágy felhőkön át,
 És vezérli nyájas Vénus' csillagát;
 Mint a' hold vezérli Vénus' csillagát:
 Bella földi vészen úgy visz engem át,

Beczko.

III. RONDEAU.

Remény.

Vezérkezet te nyujtsz, kegyes remény!
 'S a' hol mosolyg arczod' derült sugára
 'S levillan a' kín dúlta szív' bajára:
 Szétcsattan ott a' szenvedélyek' zára.

Szelídül a' sors, a' vad, a' kemény,
 Hol a' dühös kétségbeesés' daczára,
 Midőn a' léthajó süljed hunytára,
 Feszítsz vitorlát újra árboczára
 Vezérkezet nyujtván, kegyes remény!

Oh hát ha boldog érzetim' sulyára
 Balúl özönlik rám a' vélemény.
 Felvívnom a' jobblét' dicsó fokára
 Vezérkezet te nyujts, kegyes remény:

IV. TRIÓLETT.

Hűség.

Bár a' sors tőled meszszezára,
 Míg e' szív ver, csak érted ég.
 Édes szerelmed' bajsugára
 Altalhat éitem' alkonyára,
 'S bár a' sors tőled meszszezára,
 Szent kéjre int emléke még;
 'S ha ébredsz lantom' hangzatára,
 Egy köny legyen hűségem' ára,
 Hogy bár a' sors olly meszszezára,
 E' szív mégis csak érted ég.

Kisfaludy Károly.

V. RITORNELL.

Költészet.

Kit lomha porból lelkes életére
 Előhívott a' végtelen szava
 Csudás hatalmának remekletére,

Im áll idomtalan; miként anyaga,
 Inog, de keble jég, de szíve kő,
 Ért is, de vágy tettekre nem ragadja.

Miolta, meny' leánya, szent költészet!
 Ihlésűl érző sugatomná vált;
 Naggya a' már lángzó keblet te tárazd.

